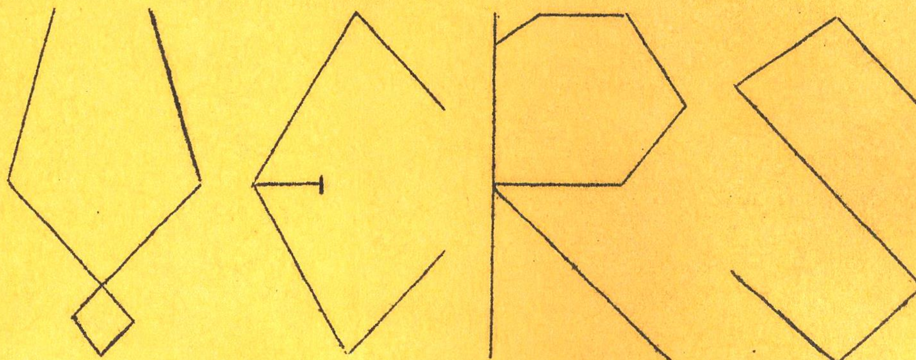

Anul 2. Nr.2. * 1952 * Aprilie - Iunie

SEMNEAZĂ :

Vasile POSTEUCĂ
Claudiu ISOPESCU
Ştefăniţă NICOARĂ
I. G. DIMITRIU
Toader IORAŞ
Ştefan BACIU
N. S. GOVORA
Nicolae NOVAC
N.Iancu PĂLTINIŞANU
Faust BRĂDESCU
Nicolae NOVACOVSCHI

BUCĂTI ANTOLOGICE DIN :

Vasile ALEXANDRI
Ion SÂN-GIORGIU
Tudor ARGHEZI
Demetrio KORSI
Demetrio HERRERA S.
Homero Icaza SANCHEZ
Rosa Elvira ALVAREZ
Tobias Dias BLAITRY

CRONICA LITERARĂ,- REVISTA REVISTELOR,- CARNET.

VERS

A REVIEW OF LITERATURE
IN THE ROUMANIAN LANGUAGE

ANUL 2.- 1952 - * APRILIE - IUNIE * NR.2.

Învierea este doar semn pentru viaţa veacului ce va să vie; deci nu a veacului care, pentru noi, este în acest moment.

Nae IONESCU

VASILE POSTEUCĂ:

U N U L

Impărăţia Ta, se vede, nu-i de-aicea

Pe unde gându-şi sbârnăie elicea
Şi omu-şi poartă grijile mărunte.
Tu vii de sus, de dincolo de munte.

Mai porţi şi astăzi colb de zări pe mână,
Adus pentru mulţimea nestăpână.
Arhangheli îţi mai stăruie'n aripă.
Dar gloata oarbă te-a zidit în clipă.

Adesea când porneşti pe verticale
Ea îşi încruntă sufletele goale
Şi-ar vrea să-ţi scrie anul pe hotar.
Ei n'au spre inimă itinerar.

Când foamea lutul nărăvit li-l roade
Te-ademenesc cu vrăji de prin balade.
Dar ciuda'n sânge li-se'mplântă daltă,
Că prea miroşi a lumea ceealaltă.

Prea sună a meteahna şi a toană
A guverna din temniţi şi prigoană.
Aceste minţi nu te pricep uituce,
Cum birui tu prin moarte, şi pe cruce...

Ei ştiu doar drumul la Ierusalim:
Că veşnicia-i numai cât trăim.
Dar de li-i sta în cale şi'n pofidă,
Ei te vor vinde şi-or să te ucidă.

Mă uit în ochi la dânşii, cum te-ascultă
Şi văd pădurea, răsturnată, smultă,
A sfintelor iluzii ce le pier-,
Tu prea le spui parabole, din cer.

In cugetarea lor de pulbere şi iască
Ei vor să pună legi, să'mpărăţească.
Scriptura ta nu le-a adus plocon,
La nimeni, nici mărire, şi nici tron.

De-aceea vremea neagră ce li-se deschide,
Le face cina numai sânge'n blide.
Hai, dă-le inima, imaş, s'o pască,
Prin veacuri să te cânte şi să crească.

Eu te'nţeleg, şi mă sfâşie groaza.
Tu eşti lumina şi eu sunt doar raza.
Eu ţi-am spălat piciorul pe degeaba,
Să pot muri cu tine ca Baraba.

Te văd o clipă şi recad în noapte,
In mii de bube ce mă ard răscoapte;
Ajuns în ceruri să mă chemi pe nume,
Că lumea ceea-i tot un fel de lume.

Altarele mulţimii fără vetre,
Tu să le pui pe umerii lui Petre,
Şi cheia zăvorăşte-i-o'n cuvânt.
Cu tine umblă cerul pe pământ.

ORĂ DÎNTÂI

Te simt în adâncul din mine, cum te'mplineşti,
Primăvară desfăcută'n milioane de muguri;
Ştiu că te-ai depărtat şi de ceruri şi de poveşti,
Şi te grăbeşti,cu'nfrigurarea mânilor împărăteşti,
Să-mi ari ţarina inimii cu flăcări şi pluguri,
Ca să te-adun din biserici, să te ard pe ruguri,
Să te rodesc după chip şi asemănare,
Tu,Visătorule, Unule, Mare...

Te-aud cum trudeşti, cum te rogi şi cum plângi.
Nici tu nu ştii cum vei fi mâne.
Nu spui dreptei ce ia-i dat mânii stângi.
Treci doar ca vântul de vară prin grâne
Şi-ţi văd clipele cum mă strigă din lut,
Cum m'adună din miresmele scuturate
Ale primăverilor din trecut,
Din somn şi din singurătate...

Totul se face din nou şi din chinuri
Ce n'au fost şi totuşi par'că-s ştiute.
In pădurile nopţii, din poene şi clinuri,
Ies gândurile, cu neastâmpăr de ciute,
S'adulmece zorile, livezile, iarba,
Nesfârşitul care nu mai merge de-a oarba...

Pân'la mine, pare-se, n'a fost nimic.
Toate'ncep acum, se'ntreţes, se despart.
Tu suferi când joaca n'o'nţeleg şi ţi-o stric,
Şi ţi-o spun numai ţie însuţi, cu şart.
Dar bucuria ţi-s'adună cu versul meu
Cu veşnicia şi cuvântul ce nu l-am spus eu,
In albastrul meu nesfârşit: Dumnezeu...

Vasile POSTEUCĂ

DESPRE LATINITATEA ROMÂNILOR
DE
CLAUDIU ISOPESCU

Pretinşii descoperitori şi inventatori a tot ce înseamnă progres în evoluţia omenirii, adeca "Eu sunt alfa şi omega",se laudă că tot ei ar fi şi creatorii metodei comparative - istorice în ştiinţa linguistică. Invăţaţii lingvişti şi filologi trebue să uite numele şi lucrările fundamentale ale lui Bopp şi Diez şi să deprindă numele lui Alexandru Vostocov, dar mai ales să"adâncească" noul îndreptar inventat de I. V. Stalin în articolul:"Marxismul şi problemele lingvistice". N'am aminti aceste"invenţii", dacă pe urma acestei "temelii a studiului marxist al limbilor" nu s'ar încerca şi schingiuirea şi profanarea limbii noastre de origină latină, mare titlu de nobleţă pentru neamul nostru obidit: cunoscutul poet german Martin Opitz scria în frumoasa sa poemă intitulată "Zlatna oder von Ruhe des Gemuths"din 1624:"Aici(adecă la Românii din Ardeal)zace încă mult sânge nobil în colibele ţărăneşti, cari nu s'au lepădat încă cu totul de vechile obiceiuri şi datini străbune,precum dovedeşte şi hora lor... de aproape înrudită e limba română cu latina".Dar academicianul RPR,Emil Petrovici anunţă în săptămânalul bolşevic Contemporanul din Bucureşti(2 Noem.1951)revizuirea ştiinţii "burgheze",desigur ca să pretindă că limba noastră nu e romanică,şi pregătirea unei gramatici comparate a limbii ruse şi române. De curând un distins refugiat a publicat hotărîrea secţiei de lingvistică şi literatură a d-lor Sever Pop şi Bazil(fost Vasile)Munteanu de la Fundaţia Universitară Carol I din Paris de a compila un dicţionar etimologic al limbii române. Or acelaş mare jurist,d.Em.Vasiliu-Cluj, a afirmat cu drept cuvânt că pe cât de neoportună este în Apus publicaţia d-lui Emil Turdeanu: La litterature bulgare du XIV-e siecle et sa diffusion dans les Pays Roumains(Paris,1947), tot aşa de nefavorabilă ar rezulta şi reeditarea dicţionarului etimologic,unde ar trebui să figureze peste patru mii de cuvinte de origine slavă,dintre cari foarte,foarte multe nu mai erau în circulaţie înainte de 1944. De ce să adăogăm şi noi apă la moara lingvistică bolşevică? Pe vremea Regulamentului organic, "constituţia" ce ne-a fost impusă de Ruşi,se spunea şi se scria de ex. polcovnic în loc de colonel; cuvântul polcovnic nu-l mai cunoşteau ţăranii,învăţătorii şi preoţii noştrii din Moldova şi Muntenia,cum m'am convins şi eu prin peregrinările mele de la 1913,dar acest cuvânt,poate reintrodus azi de bolşevici, n'ar putea lipsi dintr'un dicţionar etimologic de vreme ce a existat temporar,câteva decenii,în limba noastră.Ar trebui să figureze în acest dicţionar şi cuvântul politruc care inspiră numai la auzul lui atâta teroare în sufletul celor de acasă. Au publicat cei de la Fundaţia Universitară vre-un articol sau studiu într'o limbă străină ca să denunţe şi să combată groaznica schingiuire ce o pregatesc limbii noastre adepţii ilustrului necunoscut Vostocov ? Imi voiu mai permite încă o întrebare, căci întrebarea n'are greşeală, cum ne glăsueşte dictonul dela străbuni moştenit. Ce garanţie ştiinţifică ne-ar da acest dicţionar etimologic dacă ar fi să fie făcut de d. Sever Pop, de vreme ce în a sa Grammaire roumaine (Berne,1948) au fost relevate de către d.lector V.Buescu în "Revista Portuguesa de Filologia" (1949,pag 328-40) foarte numeroase erori de limbă română şi chiar de morfologie şi recent ziare din exil i-au găsit erori de limbă română într'un modest articol din Indreptar? Dar mângăerea noastră este că Fundaţia n'a putut realiza încă nimic din programul ei:Studiul legaturilor franco-române, n'a publicat nici o lucrare recentă într'o limba străină asupra acestor legături şi că deci şi dicţionarul etimologic a fost anunţat doar ca program, praf în ochii celor ce ar putea crede în realizarea lui.Iar în loc de dicţionar etimologic,de mare folos ne-ar fi o lucrare încă neexistentă despre neologismele franceze din limba noas-

tră,o alta în cari să se arate,cum a dat atâta îndemn cel mai savant lingvist român Sextil Puşcariu,ca pentru noţiuni unde avem cuvinte de origine slavă,ca de ex. războiu, în limbile romanice surori se găsesc cuvinte de origine germanică,ca de ex.guerre în limba franceză, guerra în limba italiană,etc.,şi în fine o altă lucrare luând drept model monografia lui Brachet,Dictionnaire des doublets ou doubles formes de la langue francaise(Paris,1868),lucru ce l-a început încă la 1882 B.P.Haşdeu în articolul despre ghioc şi sglavoc. Pentru atâtea noţiuni avem acest fenomen al dubletului; pe lângă cuvinte de origine slavă sau din alte limbi, avem şi dubletul latin sau romanic,d.ex.duşman şi inamic;vreme şi timp,talaz,val şi undă,etc.

Asemenea lucrări ar dovedi împlinirea unei datorii a Fundaţiei universitare,căci ar dovedi documentat puternica şi netăgăduita spiritualitate latină a limbii noastre faţă de monstruosul atentat ce se încearcă în ţară la ordinul tiranilor asupritori. Dar noi simpli muritori nu putem şti taina acestor zei, dintre cari unul a afirmat chiar la zămislirea Fundaţiei, când se "petractau" statutele şi programul că n'are nimic cu comuniştii, nu i-a atacat şi nu-i va ataca. Ar rezulta deci că apărarea adevărului şi a spiritualităţii româneşti ar fi doar o acţiune patriotică,ce e condamnată de unii refugiaţi şi care n'ar putea constitui o preocupare pentru cei ce ar trebui să fie antemergători şi pilduitori în lupta noastră pentru liberarea ţării de asupritori.

*

Să ne întoarcem însă la "ştiinţa marxistă a limbilor" din biata noastră ţară.Ştim prea bine că prima sinteză a fost fuziunea daco-romană unde s'a dovedit marea spiritualitate a limbii Romei care a înlocuit întro măsură preponderantă limba strămoşilor noştri daci din care ne-au rămas doar câteva cuvinte, cum ne-au arătat Schuchardt, Haşdeu, Tomaschek, etc. Acest fapt se explică prin evanghelizarea noastră de către misionari ca-Sf.Niceta din Remesiana,cari predicau credinţa lui Christos în limba latină rustică,contribuind, cum au dovedit Schuchardt şi Vasile Pârvan,înmod hotărîtor la romanizarea limbii şi la încreştinarea Daco-Românilor. Şi aici trebuie să spunem că am fost creştini latini, titlu de mândrie pentru noi,cu cel puţin 4 veacuri înaintea tuturor vecinilor noştri,deci şi a Ruşilor,şi că fără temeiu au afirmat slaviştii Miklosich şi Jirecek în secolul trecut că dela Slavi am fi primit idealul de înălţime morală şi spirituală al creştinismului şi chiar terminologia noastră religioasă. Petru Maior şi mai ales Pârvan au arătat că numărul covârşitor de elemente lingvistice religioase sunt de origine latină.Folcloristul P.Caraman a dovedit într'o comunicare (1933) la Academia din Cracovia că strămoşeasca noastră colindă a trecut de la noi la popoarele slave.

A doua sinteză a noastră e fuziunea cu Slavii năvălitori la noi, pe cari i-am asimilat şi de atunci, la sfârşitul epocii de formare a limbii noastre,datează influenţa slavonei asupra lexicului şi foarte puţin asupra fonetismului, dar nu asupra structurii limbii care a rămas latină.Se ştie că influenţa slavonă are în constituirea definitivă a graiului nostru o importanţă identică cu aceea a elementelor germanice în limbile surori romanice. Dar aici continuă tradiţiunea culturală latină, care, întreruptă la noi, e înlocuită cu paleo-slava, devenită limbă oficială a statului şi a bisericii şi apoi limbă literară: odată cu traducerea cărţilor bisericeşti se introduc în limbă numeroase slavisme datorite înlesnirii sau nepriceperii traducătorului,cari însă nu pot constitui o parte integrantă,ca împrumuturile populare,a vocabularului nostru.Aron Densuşianu şi de curând G.Popa-Lisseanu au examinat numeroase elemente de limbă stră-română ce se găsesc la istoricii bizantini Procopius(sec.6.) Theophylactus Simocattes (sec.7-lea), Theophanes (sec.8-lea),arătând că limba noastră s'a desvoltat în acelaş timp pe ambele părţi ale Dunării, în Dacia şi în peninsula Balcanilor şi dovedind prin fenomenele caracteristice graiului nostru că în sec.al 6-lea,limba noastră îşi desăvârşise în cea mai mare parte,unitatea sa.

. Mai avem în limba noastră elemente ungare(studiate de Hunfalvy,Rosler, Mândrescu,etc.),turcești(examinate de L.Şăineanu), bizantine(pentru cari nu avem încă un studiu mulțumitor,opera fundamentală rămâne tot aceea a americanului Sophokles,Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods, care trebue pusă la contribuție și la noi), grecești ante-fanariote(studiate de Murnu),grecești din vremea fanariotă,încă neexaminate.

Limba noastră are multe împrumuturi lexicale,dar a și dat limbilor cu cari a venit în contact, numeroase elemente: astfel a dat limbii ungare, cum au arătat Edelspacher, Shuchardt și Szinneyei,apoi limbilor polonă, slovacă,cehească,ruteană,sârbească,croată și bulgară (cfr.Miklosich,"Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen),turcă,țigănească (cfr.tot Miklosich), evreească (cfr.studiul lui L.Şăineanu)și armenească (cfr.Hașdeu). A fost deci și spiritul românesc îndatoritor față de popoare vecine și conlocuitoare,căci a dat și elemente Sașilor,cum a primit împrumuturi și de la Nemți.Dintre limbile romanice, cea mai bogată influență asupra lexicului nostru este cea franceză de care însă nici un profesor universitar de limba sau literatura franceză din țară nu s'a ocupat până acum.

Foarte puțin numeroase sunt elementele lexicale rusești,cari sunt recente,din vremea ocupațiilor militare și administrative rusești,căci cele mai multe au dispărut odată cu binecuvântata dispariție a Rușilor din țară. Profesorul Edgar Quinet de la College de France, ginerele poetului Asachi, a scris la 1856: "prietenia Rusiei a fost mai funestă Românilor decât dușmania tuturor celorlalte popoare împreună." Din 43.269 cuvinte înregistrate în Dicționarul limbii române(1931) al regretatului I.A.Candrea,unul dintre cei mai studioși discipoli ai lui Sextil Pușcariu,Dimitrie Macrea a găsit abia 246 cuvinte de origine rusă, pe când cele vechi slave și slave bisericești sunt în număr de 1466, iar variantele și cu derivatele lor un total de 4524. Se știe că limba engleză posedă peste 30.000 de cuvinte de origine franceză,dar nu poate din acest motiv să fie considerată o limbă romanică.

Cea dintâi operă literară apuseană pătrunsă în rusește e florilegiul italian Fiore de virtu(Floarea Darurilor),dar traducerea rusească a fost făcută la 1592 nu din italienește,ci din traducerea română a lui Gherman Valahul. In cartea lui Felix Colson, care fusese secretarul consulatului francez la București, De l'etat present et de l'avenir des Principautes de Moldavie et Valachie(Paris,1839) se găsesc afirmații prețioase despre importante contribuții românești la crearea civilizației rusești.Astfel, Mitropolitul Movilă a înființat la începutul secolului al 17-lea prima Academie teologică,la Kiew, introducând astfel pentru prima dată studiul limbii latine,apoi retorica, dialectica, poezia și filozofia: dela acest Român au ajuns în Rusia primele raze de cultură latină. Mitropolitul Movilă e autorul în latinește a celebrei Confessio orthodoxa, studiată recent de Părintele Octavian Bârlea, care e bazată pe izvoare catolice și unde credința ortodoxă e stabilită pe formule atât de apropiate de catolicism. Românul Pavel Berendei cu numele de Kutenski a pus în Rusia bazele lexicografiei paleo-slave, el e autorul primului dicționar slavon-rus și a publicat la 1627 un Antologhion.Faimosul Spătar Nicolae Milescu,poliglot, un fel de Mezzofanti român,"prea învățat și cărturar", cum scrie cronicarul Neculce,care din 1672 a fost șeful consiliului diplomatic din Moscova,a scris opere în latină, greacă,slavonă și rusește, printre cari amintim Dicționarul grec-latin-rus și Tratatul despre scrierea ieroglifică.Era unul dintre cei mai mari bărbați învățați ai timpului său si în scrierea sa Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentalis splendens, tipărită în limbile greacă și latină în Paris la 1669 a adus contribuția bisericii orientale în favoarea credinței catolice relativ la eucharistie în contra tăgăduelilor calvine,iar ca ambasador al țarului rus Alexe Mihailovice la Împăratul Chinei la Peking, ne dă prima descriere și cu atât talent literar a călătoriei de la Tobolsk, care a fost tradusă în englezește și studiată de John F.Baddeley, Russia,Mongolia,China (London 1919).Voevodul Dimitrie Cantemir, cel mai mare învățat ce l-a dat neamul

nostru înainte de Nicolae Iorga şi cel dintâiu poliglot al nostru în domeniul limbilor orientale întrecut abia în zilele noastre de profesorul Octavian Isopescu de la Universitatea din Cernăuţi şi apoi din Iaşi, a fost întemeietorul şi primul preşedinte al Academiii de Ştiinţe din Rusia. Cel dintâiu Român membru al Academiei din Berlin şi mare învăţat european al timpului său, e autorul fundamentalei istorii a imperiului otoman (înaintea aceleia a lui J.Hammer) tradusă în limbile engleză (1734), - franceză (1743) şi germană (1745). Ştim ca Dimitrie Cantemir, autorul Descrierii Moldovei, tradusă în nemţeşte la 1770 şi în ruseşte la 1789, ne-a dat cel dintâiu roman românesc, Istoria ieroglifică, inspirat din Aetiopica lui Heliodor. Fiul lui, Antiohie Cantemir, e creatorul poeziei moderne ruseşti - satirele sale au fost traduse în limba franceză la 1750 - iar Mihail Herescu, cu numele Cheraskov, e întemeietorul Universităţii din Moscova, iniţiatorul teatrului modern rusesc .şi autorul celebrei poeme Rosiada în limba rusă dela 1779 despre care istoricul literar rus Solovieff a scris: "Italienii aveau deja pe Torquato Tasso, Portughezii pe Camoens, Englezii pe Milton, Germanii pe Klopstock, Francezii pe Voltaire, iar Ruşii pe Herescu, care a scris geniala sa Rosiadă (cfr. Noua Revistă Română, 1900, p.418). Contribuţii importante la propăşirea culturii ruseşti au dat apoi scriitori basarabeni de cari s'a ocupat Alexandru Haşdeu în revista rusească Telescop din 1835 (cfr. lucrarea mea: As primeiras noticias Estrangeiras sobre a vida literaria na Romenia, apărută în Revista de Historia", no.8, 1951, din Sao Paulo in Brazilia).

Se ştie că prea puţine sunt influenţele literare ruseşti la noi, dintre cari amintim pe acele ale lui Krjlov, Iznoilov şi Dimitriev asupra fabuliştilor Donici şi Stamati (cfr. studiile lui Epure şi I.Negrescu), dar s'au tradus la noi scrieri din ruseşte, căci spiritul românesc a dat dovadă de o sete mare de a cunoaşte cultura şi sufletul atâtor popoare. Să nu uităm însă că marele poet rus Puşchin s'a inspirat în poema Ţiganii, unde avem mediul poetic al antitezei dintre cultură şi viaţa primitivă, din viaţa românească plină de încântare şi poezie a Basarabiei unde a trăit dela 1820 la 1826 în exil. Cu toată modestia putem afirma că mult mai mult decât puţinele influenţe literare şi puţinele cuvinte ruseşti de ordine militară sau administrativă la noi, a contribuit neamul nostru la introducerea civilizaţiei in Rusia şi la procesul ei de modernizare. Deci aceste contribuţii ar merita să fie studiate în toată amploarea lor iar nu gramatica comparată a limbii ruse şi a limbii noastre care va putea fi bazată doar pe fantezii şi poveşti ca din "O mie şi una de nopţi".

Cari sunt contribuţiile ruseşti la începutul civilizaţiei noastre? Încă din secolul al 13-lea, înainte de întemeierea Principatelor, am avut la noi şcoli, cele dintâi şcoli despre cari avem azi cunoştinţă, şcolile în limba latină ale Episcopiilor Catolice din Milcov, Baia, Siret, Bacău şi Argeş. Şi când societatea românească a simţit nevoia unei culturi şi mai înalte, tineri moldoveni din Suceava şi din Siret au plecat încă din veacul al 14-lea pentru studii la Universitatea din Cracovia regelui Casimir, cum ne-a arătat învăţatul E.Barwinski în prefaţa la Chronicon Moldaviae al lui Miron Costin şi aceştia fuseseră învăţăcei la şcoli catolice în ţară, căci la Moldoviţa şi Bistriţa, centrele de învăţătură întemeiate de Alexandru cel Bun, se formau doar scriitori de hrisoave, redactori de anale slavone şi maeştri de cântări bisericeşti. Câtă deosebire între cele două feluri de şcoli şi aici trebuie să reamintim afirmaţia celui mai savant lingvist român, Sextil Puşcariu, că ortodoxia ne-a ţinut cu buchea slavonă la firimituri modeste de cultură şi a fost o stavilă pentru ca întreg poporul nostru să se poată adăpa la stralucita cultură catolică în limba latină. Comerţul Genovei şi Veneţiei pe tărâmurile Mării Negre, cu Cetatea Alba şi Chilia, au contribuit la crearea unei civilizaţii noi, prin construcţia de către Italieni a portului Brăila pe Dunăre, înainte de 1350 prin înfiinţarea de spiţerii (spiţer derivă din dialectul genovez: spezziere) unde, pe lângă medicamente se vindeau stofe din Bergamo şi Genova, plante colorante, pietre scumpe şi obiecte de artă. Moneta noastră era ducatul

(cuvânt de origine italiana)tipărit de Italieni,cari au fost şi primii vameşi,bancheri,arhitecţi,pictori şi medici la noi.Ce ne-a dat pretinsa mare civilizaţie rusească în acea vreme ?

Se scria la noi cu litere cirilice şi învăţatul Hieronjmus Megiser publicând la 1592 Tatăl nostru în româneşte consideră limba din cauza buchelor slavone drept limbă chinezească.

Se păstrau atâtea datini despre Roma şi Impăratul Traian,în stravechile colinde,bocete şi descântece,tradiţii, credinţi şi obiceiuri ale Romei antice, ba chiar elemente mitologice, dar n'am putea afirma că exista o conştiinţă a ilustrei noastre obârşii latine. Şi romanitatea originii şi a limbii noastre ce n'a rămas necunoscută încă din veacul al 12-lea scriitorului bizantin Kinamos şi Papei Inocenţiu al 13-lea, a fost revelată,afirmată şi răspândita în literatura istorică şi geografică europeană de secretarul Papei Benedict al 9-lea,Poggio Bracciolini,în cartea tipărită la 1453, Disceptationes conviviales,unde se bazează pe informaţiile Italienilor negustori şi misionari de la noi,şi tot în veacul al 15-lea de către învăţatul Enea Silvio Piccolomini,apoi Papa Pius al II-lea. In secolul al 16-lea sunt marturii străine că exista la noi conştiinţa ilustrei noastre latinităţi ce fusese afirmată prin cărţi de Papi şi învăţaţi ai bisericii catolice.La aceste izvoare se adapă în timpul studiilor lor la şcolile catolice din Polonia cronicarii noştrii Grigore Ureche şi Costineştii cari fac Moldovenilor revelaţia că "dela Râm ne tragem",lucru ce-l afirmă în Muntenia stolnicul Cantacuzino ce-şi complectase studiile la Universitatea din Padova.Miron Costin a tipărit la 1673 cea dintâi poemă a latinităţii noastre:

Neamul ţării Moldovei de unde derează ?
Din ţara Italiei tot omul s'o crează !

Dacă noi ne-am înălţat tot mai mult, dacă ne-am întărit ceea ce mai rămăsese din fiinţa noastră în continuele lupte cu duşmanii Romei şi ai lui Christos când am jucat ca popor un rol mare în istoria europeană şi ne-am creat un nou şi măreţ ideal de viaţă şi de implinirea misiunii noastre istorice,toate acestea le datorim formării conştiinţei noastre naţionale care trebuia să pornească din recâştigarea credinţii în nobila noastră origine latină,căci această conştinţă şi credinţă se perduse cu totul.

Cel dintâiu poet român e Ardeleanul Nicolau Olahus (1490-1568),nepotul lui Ioan Huniade, tatăl regelui Mateiu Corvinul. Ştim c'a ajuns apoi Primat şi chiar Regent al Ungariei,dar Olahus, adecă Românul,îşi arată mândria în scrierea sa Hungaria, că e coborîtor din familia voevodală românească a Drăculeştilor şi afirmă latinitatea lui şi a Românilor în descrierea ce ne-o dă,a Ardealului,Moldovei şi Munteniei.Impăratul Ferdinand I îi spunea în diploma ce i-a trimis-o în 1548, la numirea de episcop la Strigon: Haevero sunt omnes prepemodum laudatissimarum gentium origines,inter quas Valachi,gentiles sui,minime postremas habent,ut pote quos ab ipsa rerum domina urbe Roma oriundos constat:unde nunc quoque sua lingua Romani vocantur; tua ista gens fortitudine praepollens fuit;multorum praestantissimorum ducum gentrix,inter quos Joannes Hunniades, incljtae Mathiae regis pater,et illius aetati proximi majores tui potissimum eni tuisse feruntur"(cfr. A.Horanyi,Memoria Hungarorum et provincialium scriptis aditis notorum,Viennae, 1775,p.705). Am reprodus în limba latină textul diplomei publicat de ungurul Horanyi, ca să nu mai puie nimeni la îndoială latinitatea lui Olahus "Principum Valachiae sanguine oriundus", a lui Ioan Huniade şi a lui Matei Corvinul,căci împăratul Ferdinand I,dovedind preţuire pentru neamul nostru, atunci iobag în Ardeal,dă dovada că la curtea lui se avea cunoştinţă despre latinitatea noastră ca titlu de mare nobleţă.Nicolaus Olahus a studiat la Bruxeles, a fost în corespondenţă cu marele învăţat Erasmus din Rotterdam, la a cărui moarte a scris o frumoasă şi mişcătoare elegie în versuri latine, şi cu istoricul italian Paolo Giovio, caruia ii dadea informaţii pentru scrierile lui. Nicolaus Olahus are multe poezii latineşti, scrieri religioase şi istorice,printre cari studiul despre Attila,tipărit la 1581. E timpul să păşim pe drumul deschis de păr.I.Lupaş pentru a-l revindeca cu

mândrie ca primul poet original român: la 1570 abia avem traducerea în versuri româneşti de Cântece bisericeşti din ungureasca Calvinilor,atribuită vlădicii Calvinilor români Pavel Tordaşi.
Frumoase versuri religioase în limba italiană ne-a dat în Imn către Dumnezeu tipărit la 1569 şi la 1610, fratele mai mare al lui Mihai Viteazul,Petru Cercel, care a domnit la Târgovişte,atunci capitala Munteniei,dela 1583 la 1585,ca apoi să fie înecat la 1590 în Bosfor de Turci. Câtă civilizaţie apuseană ar fi putut aduce la noi acest învăţat,dar nefericit domn !
Primele stihuri româneşti tipărite le găsim în Cazania(1643) lui Varlaam,apoi la 1644 în Evanghelia învăţătoare din Muntenia. Dar la 1640 în Pravila de la Govora găsim primele versuri slavoneşti ale învăţatului Udrişte Năsturel,cumnatul lui Matei Basarab, care a tradus din latineşte în limba slavonă şi a introdus în literatura slavă floarea misticismului catolic,Imitatio Christi la 1647.
Şi tot în vremea "întunericului slavonismului", cum scriu crainicii latinişti ardeleni, avuseserăm prima încercare de Universitate la noi, aceea de la Cotnari,la 1562 a "ereticului" Despot Vodă, ce-şi făcuse studiile la Montpellier în Franţa;Universitatea n'a fost în capitala ţării, la Suceava,ci la Cotnar,unde studenţii credincioşi ai bisericii catolice erau ştiutori de latineşte,căci cursurile se predau în limba strămoşilor noştri romani. Mai târziu, pe când în Ardeal Jezuitul atât de învăţat, Antonio Possevino reînvia la Alba Iulia episcopia latină şi şcoala ei,în Moldova,Petru Şchipul îngădui să se întoarcă la catolicism şcoala de la Cotnar,gândindu-se şi la o şcoală,la un seminar, în limba grecească, dar exilul voevodului împiedică realizarea acestui gând. Se cunosc influente italiene, nu ruseşti, asupra şcoalei noastre, ca aceea a lui Bartolomeo Bruti şi mai ales aceea a lui Petraşcu,fiul lui Simeon Movilă,unde "alipirea de ortodoxie era unită cu studii în latineşte după tipicul fixat în aşezămintele iezuite realizând o sinteză, încă una din acelea între Orient şi Occident,de care e bogat trecutul nostru cultural," cum afirmă Iorga.La Academia din Iaşi a lui Vasile Lupu ,infiinţată după modelul movilesc din Kiew,au fost aduşi de aici profesori ruşi,ca Sofronie Posciatchi cari predau nu în slavoneşte sau ruseşte,ci în latineşte şi poloneşte.Şi ştim că Udrişte Năsturel care avusese contact cu lumea cultă de la Kiew, a privit cu nesaţ la lumea occidentală şi ajunge să afirme cel dintâiu înrudirea limbii noastre cu cea latină.
Multă importantă a avut pentru contactul cu Apusul Colegiul Flangini, întemeiat la Veneţia din banii exilatului Domn Petru Şchiopul, apoi Academia de la Bucureşti dela 1678,unde se preda în vechea grecească de către profesori formaţi mai ales în Italia, la Padova, unde făcu studii şi fiul stolnicului Constantin,Răducanu Cantacuzino, care la plecarea spre Paris,vizită pe cardinalul Albani.
Aceste indicaţii sumare sunt o dovadă că nu din Rusia,ci din Occidentul - "decăzut" - ne-au sosit direct sau indirect sugestii, îndemnuri şi fapte culturale cari au trezit şi spiritul românesc din letargia slavonismului şi l-au îndreptat hotărît spre lumina culturii apusene. Dacă in această vreme ar fi fost atât de puternică influenţa Rusiei,n'am fi avut poezii - expresia cea mai înaltă de sentimente cu ajutorul imaginilor poetice - în limbile latină,italiană,traduceri de cântece bisericeşti în româneşte, şi apoi abia versurile slavoneşti ale lui Udrişte Năsturel,o adevărată excepţie,căci urmează apoi versuri româneşti, modeste stihuri, ca să ne ridicăm în secolul al 17-lea la Psaltirea în versuri a mitropolitului Dosofteiu şi la poezia filozofică Viaţa lumii a lui Miron Costin; am fi avut poezii mai ales in limba slavona sau ruseasca,in aceasta limba tot un Român,Herescu, "Homer al Rusiei" a dat cea mai frumoasă poemă: "Rosiada",cum alţi Români,ca Movilă, Berendei, Milescu,Cantemir, au fost iniţiatorii adevăratei civilizaţii în Rusia.
Pentru o gramatică comparată a limbii ruseşti şi a limbii noastre ar trebui ca şi limba moscovită să aiba o morfologie latină şi se ştie(cfr.

Miklosich,"Die Fremdwörter"cit.)cât de puţine sunt şi cuvintele de origine latină în această limbă. Analogie există între limba italiană şi română,unde - m şi - s de la sfârşit au căzut: oameni-uomini(ital.),pe când în limbile apusene romanice -s s'a păstrat:în franceză:hommes,apoi noi,voi,tu dai,tu stai,etc.în ambele limbi. Palatala latină ce s'a păstrat:gemito(ital.)gemăt(rom);genero(ital.),ginere(rom.). Grupul fonetic cl,gl.are un proces fonetic identic în ambele limbi:din lat.clamare,it. chiamare,rom.a chema;lat.glaciam.it.ghiacio,rom.ghiaţă,apoi rotacismul îl avem şi în dialectele lombard,veneto.ligur,emilian,romanesco,neapolitan şi sicilian;în dialectul Romei se spune:miere ca la noi,nu miele; ferice,nu felice, etc.,avem apoi in atâtea dialecte apocoparea, căderea terminaţiei infinitivului re la verbe:rom.a cânta,dialectul Romei:canta, cum se păstrează la plural forma analogică în - ora: în dialecte ital. campora,rom.câmpuri;locora,rom.locuri.

Nu e necesar să mai insistăm, căci sunt lucruri bine cunoscute. Dacă civilizaţia noastră ar fi suferit o influenţă puternică rusească,n'am găsi în documente slavone din secolul al 15-lea cuvinte de origine italiană,ca monetă,ducat,bărbier,care atunci era şi un fel de doctor;acest cuvânt neologic e vechiu de vreme ce avem nu numai trecerea lui -a in ă, dar şi derivatele: a bărbieri,adj.bărbieresc,adv.bărbiereşte şi bărbierească, soţia bărbierului, apoi evoluţia semantică: a se bărbieri, a se lăuda.

Există în Apus Români cari vor să ne prezinte drept popor slav sau cel puţin o cultură slavă. Astfel d-na Sorana Gurian-Rimondi scrie în volumul publicat la Paris în editura Calman-Levy,următoarea frază:"Les Roumains ne ressemblent pas aux Bulgares malgre leur origine slave commune".Mistificări şi aberaţii şi în ţările libere,ca şi în RPR.

Incă înainte de primul războiu mondial s'au introdus cel puţin în Bucovina şi în vechiul regat cuvinte ca Spirit în loc de Duh; îndură-te de noi în loc de:miluеşte-ne pre noi etc.la sfânta liturgie şi în rugăciuni.Deaceea cuvintele:Duh,milueşte-ne,etc.ar putea fi evitate în cărţi recente ca "Rânduiala Creştinească" (Freising,1950), nu e vorba de o tendinţă puristică,ci de înlocuiri de expresii de origine slavă cari au fost acceptate şi de preoţi şi de mireni ortodoxi.

Mândria latinităţii noastre e o flacără mereu aprinsă în conştiinţele şi sufletele noastre şi nu se va putea stinge decât odată cu stingerea neamului nostru.

Claudiu ISOPESCU

CÂNTECUL GINTEI LATINE

Latina ginte e regină
Intr'ale lumii ginte mari;
Ea poartă'n frunte o stea divină
Lucind prin timpii seculari.
Menirea ei tot înainte
Mareaţă îndreaptă paşii săi;
Ea merge'n capul altor ginte
Varsând lumină'n urma ei.
Latina ginte e o virgină
Cu farmec dulce,răpitor;
Străinu'n cale-i se înclină
Şi pe genunchi cade cu dor.
Frumoasă,vie,zâmbitoare,
Sub cer senin,în aer cald
Ea se mirează'n splendid soare,
Se scaldă'n marea de smarald.

Latina ginte are soarte
De-ale pământului comori
Şi mult voios ea le împarte
Cu celelalte-a ei surori;
Dar e teribilă'n mânie
Când braţul ei liberator
Loveşte în cruda tiranie,
Şi luptă pentru-al său onor.
In ziua cea de judecată,
Când faţă'n cer cu Domnul sfânt
Latina gint'a fi întrebată
„Ce ai făcut pe-acest pământ?"
Ea va răspunde sus şi tare:
"O Doamne,'n lume cât am stat,
In ochii săi plini de-admirare,
Pe tine te-am reprezentat !"

Vasile ALEXANDRI

***

***

D O U A P O E M E
PENTRU PRIMAVARA LUI CHOUNEL
DE
ȘTEFĂNIȚĂ NICOARĂ

ACORD MINOR

In orașul imens, clădit din piatră cenușie și fier,
A început pe bulevarde să miroase a primăvară.
In curând vor plesni mugurii castanilor și într'o seară
Vor apărea berzele, ca niște drapele desfășurate pe cer.

Dar nu se va opri aici să poposească nici un șirag,
Berzele nu iubesc ținutul acesta cosmopolit.
Unele vor pune compasul spre Răsărit,
Și cine știe, mama le va privi ca și mine, înlăcrimată din prag.

Undeva spre Est, plecam prin munți și păduri în toate
primăverile,
Să adulmec ca o sălbăticiune, adieri de departe.
Să adun ca un avar cioburile nădejdilor sparte,
Și să beau din pumni, alături de ciute, tăcerile.

Dar anul acesta nu voiu mai pleca,
Pe bulevard mi-a zâmbit o fată sprințară.
Inima vagabondă mi s'a muiat ca un bulgăr de ceară,
Și a început să licărească speranța, ca o îndepărtată
și inaccesibilă stea.

Fata era blondă și mlădioasă ca lujerul crinului,
In ochii ei se oglindeau munții și pădurile noastre.
De-atunci nu mai visez decât la apele lor albastre,
Cât de vinovate sunt primăverile acestea ale exilului!

Dar primavara va trece și va veni o toamnă cu zări de cenușă,
Incă un an va trece în neființă.
Inimă vagabondă pregătește-te de suferință,
O dragoste nouă îți bate lasfioasă la ușă.

PRIMAVARA 1952

Mi-a intrat primăvara în casă,
Și-mi mângâie tristețile, dintr'un buchet de violete.
Florile mi le-a trimis mâna albă a unei fete,
Blonde și romantice, ca o liceistă din orașele noastre
de-acasă.

Când privesc buchetul trimis în orașul acesta străin,
Mi se strânge inima și svâcnește ca un arc de ceasornic.
Hotărârile mi se leagănă ca valul,etern nestatornic,
Și mi se turbură privirile,parcă aşi fi băut o cupă de vin.

M'apropii și le respir adânc parfumul discret,
Și le lipesc petalele catifelate de obraji.
Și-apoi le sărut,parcă aşi fi din poveștile uitate un paj,
Indrăgostit de o castelană,visătoare ca un poet.

Apoi zâmbesc,sunt un incorigibil sentimental,
Și nu-mi vine să cred că de-atâtea ori am pășit alături de moarte.
Parfumul violetelor trimis de o fată blondă,ca un vers dintr'o carte,
Mă urmărește zile și nopți,sub cerul acesta occidental.

Am crezut că sunt un luptător încercat,un luptător afară de număr,
Primeam loviturile cu o straniu de amară voluptate.
Mă retrageam seara în odaia mea ca într'o cetate,
Și-mi treceam orele goale,să-mi descoper rănile și să le număr.

Și iata că un buchet de viorele,trimis de o fată blondă,
A făcut să mi se strângă inima și să svâcnească ca un arc de ceasornic.
Hotărârile mi se leagană ca valul,etern nestatornic,
Cât ești de slabă,cât ești de slabă,inimă vagabondă !

Ștefaniță N I C O A R Ă

D E C E N E U

In mijlocul mulțimii'ncet coboară,
Bătrânul sacerdot,uitat de vreme,
Temut de toți,de nimeni nu se teme
Grăește pentru cea din urmă oară.

Spre vânătări își 'naltă 'nalta frunte
Și-adâncul îl învălue'n mister,
El tâlcuie poruncile din cer,
Moșneagul dârz ce văcuește'n munte.

Ca un vultan privirea își răpede
Spre marea de norod încremenit...
E-un soare roș și dă spre asfințit
Și'n vorbele-i mulțimea se încrede.

-"V'ați nărăvit în cele orânduite
Și-ați încălcat voința cea de Sus!
Din peșteră mânie v'am adus,
N'ați ascultat de cele poruncite!

Să ardeți buruiana blestemată,
Ca tihna să pogoare peste voi!
Tăria sufletească se-află'n noi,
Dar hirea omenească nu o cată!

Mulțimea'n valuri tainic se pornește,
La cuta frunții magului sihastru...
S'a'ntunecat.Pe cerul cel albastru
Crai nou argintu'n praf își risipește.

(Din vol.manuscris:"LETOPISEȚI LE VEACURI")

I. G. D I M I T R I U

PRESCURILE

DE

TOADER IORAȘ

Ordinul era scurt și precis:pentru trecerea în cursul superior,absolvenții clasei a patra vor fi supuși unui examen de capacitate.

Nu mai puteam sta la îndoială,mi-am văzut de carte cu tot dinadinsul, căci ori cât de sfătuitoare era tabla dela intrarea clasei noastre pe care scria:"Sunteți la răscruce de drumuri,România are nevoie și de comercianți cinstiți și de meseriași pricepuți",tot mai mult mă atrăgea scrisul de deasupra ușei dela a V-a""Inainte! Mereu mai sus! Citiți necurmat din evanghelia frumuseților românești! Sunteți șoimii României!"

Nu mă puteam opri la primul sfat, când știam bine că tata nu suferea decât două categorii de domni ce-ar fi fost vrednici să-i treacă pe dinainte:popa și ofițerul. Cel dintâiu,spunea el,te duce și te poartă până ce te așează în sânul lui Avraam, iar al doilea - chipeș și aprig - stă cu sabia în mână și nu-ți lasă moșia călcată de dușmani !

Negustor?Eu?!Să fiu ca jidovul ce cumpăra ouă la marginea Ludușului... Or meseriaș...?Parcă-l aud:Eee,gunoiu pe așchie,că noi zice altfel.Domni cu acul în pălărie și cu sula în straiță...îi plină lumea de ei.

N'a pățit-o o amărâtă de femee ,de s'a adunat târgul pe noi?Tata,tocmai luase banii pe niște bucate vândute, dădu nas în nas cu un prieten care avea și el un copil la liceul din Turda. "Hai noroc!" unul altuia și se întrebară de sănătate,apoi o dădură pe coarda necazurilor și a cheltuielilor.

- Greu! zise prietenul.

- Bani mulți! se plânse tata.

- Da, cât plătiți pentru un copil? o împinse necuratul pe-o femee ce ședea la oparte cu o pereche de desagi goi pe umăr.

- Hm! Trece peste zece mii,numai mâncarea și dormitul! Celelalte...nu le mai socotim,îi răspunse, nu mai știu care dintre ei.

- Vai de mine și de mine!Nu râdeți,oamenii lui Dumnezeu?Asta-i o avere! Cum se poate,că eu,în trei ani, nu dau nici pe jumătate din cât dați dumneavoastră! Nu glumiți?

- Păi cum? Unde învață copilul dumitale,muiere bună?

- Acolo,în câmpia Turzii,la un păpucar...

- Ai!Tu-mi-ți io praznicul tău și a cui te-o botezat!Ia uite,ce zeamă slabă era să mă frigă...Păi,tu amărâtă,ca să-mi fac copilul păpucar,l-aș fi dus la liceu,să-mi cheltuiesc averea cu el? Dacă vream să-i pun calapodul în mână și să-ți cârpească cismele stropite de nuștiuce, îl lăsam în sat,la cismaria lui Neculae a lui Vica.Hm!Du-te,muiere bună,să nu fac o nefăcută.

Nu era glumă,dar nici eu nu glumeam;îi dam mereu cu învățătura și, să fiu sigur, cerui ajutorul lui Dumnezeu în schimbul făgăduielii că,dac'oi trece capacitatea,am să citesc Apostolul, în sat la mine,când o fi biserica mai plină. Că, mi-am zis, dau și lui Dumnezeu mulțămita și-l speriu și pe tata cu învățătura mea.

Zis și făcut.Examenul l-am luat printre cei dintâi.Mi-am pus la cozorocul chipiului un șnur aurit de curs superior și...hai acasă.

Acasă,ca la noi,muncă multă,n'aveam vreme nici să trag un somn ca lumea, necum să mă mai gândesc și la contractul făcut cu Dumnezeu. Dar mă ajungea cu târgul...și până la urmă,tot m'am ținut de vorbă...

Grâul era așezat în stoguri și, în ragazul dintre cărături și coasa fânului,pe ascuns,mai încet,mai ridicat,cât mai rar, am slovenit Apostolul Duminecii a 7-a după Rusalii și când mă crezui stăpân pe glas, i-am înapoiat cartea cantorului cu care mă înțelesesem din vreme să nu sufle o vorbă.

Stăpân pe mine, stăpân, dar aşteptam Dumineca cu frică. Nu-mi era c'aş fi întârziat,Doamne fereşte,că tata,om pe care nu-l îndoia nimic,se făcea moale ca ceara cât ce venea vorba de biserică şi voia să sfinţească pe toată lumea.Se scula cu noaptea în cap şi striga:Hei,Neculae,Marie,slugă, Toderaş...sus!Clopotele au tras de mult. Spălaţi-vă că acuş intră popa în biserică şi,dumineca-i dumineca,să se ducă omul la sfânta slujbă.

Din partea asta n'aveam nici o grijă.Imi era însă de ceeace mă aştepta că oamenii dela noi te judecă aspru. Dac'ai tropat-o la strană,ţi s'a dus toata învăţătura şi cu ea şi omenia.

Biserica era ticsită. Gulerul mă strângea şi ochii credincioşilor mă petrecură până la strană,unde m'am aşezat lângă Cristea Iosif,diac vestit în tot jurul.Nu ştiam cum să încep.Diacul îmi făcea curaj şi,după el îngânam câte-un "Doamne miluește" chinuit.Deodată mă pomenii ghiontit în coastă şi împins în colţul mesei din faţa altarului,care mă aştepta cu uşile împărăteşti deschise larg.

- Să luăm aminte! Pace tuturor!

- Şi Duhului Tău! răspunsei părintelui rămas în uşă cu mâinile împreunate pe piept şi cu ochii sgâiţi la mine.Mai zisei ceva şi după al doilea "Să luăm aminte" al popii,un "Fraţilor" tremurat şi lung umplu biserica.

Parc'aş fi fost numai eu.Epistola Sf.Pavel curgea lin.O tuse oprită mă înştiinţă ca tata era fericit. Am cântat mai departe şi am încheiat scrisoarea sfântă cu o floare de glas care stârni plânsul muierilor din tindă.

Când am ieşit din biserică, mătuşa dela Isvor m'a pupat,hohotind: Dice nu trăeşte mumă-ta,să vadă şi ea cât eşti de învăţat?Popa mi-a dat o prescură alba şi mi-a zis "brava".

- Na,tată,prescură! îi zisei din pragul casei.

- Eei,iacă am trăit să mănânc prescură după darul tău.Să trăeşti şi să te învredniceşti ca să poţi ceti şi Vanghelia! apoi rupse un colţ de prescură,muşcă din el şi continua:Mare cinste mi-ai făcut şi sus te-ai ştiut ridica!

Era plin de bucurie şi mereu aducea vorba de biserică şi cărţi sfinte. Cremene în tot ce făcea şi zicea, n'ar fi îngăduit să rămână careva acasă în vremea bisericii,să-i fi dat bunul lumii. Era în stare să mă creada şi să mă vadă şi pe scaunul Vladiciei din Sibiu. Mă forfeca şi mă muştruluia de nu-mi găseam locul. Nu puteam scoate o duminecă în care să nu fi mers la biserică. Şi cum aş mai fi dormit...Mai ales că,de când s'a prăsit sămânţa tutunului pe la noi,în toate sâmbetele rămâneam prin sat până târziu.Cântam Iordanul pe la tutunul popii.De,ca la popa,trag oamenii,că fără el eşti cum n'ai mai fi: el te botează,el te cunună,el te îngroapă. De popa nu scapi ca de umbră. Nu că mă temeam de el,dar la tutunul său se adunau tot ţângai şi fetişcane de anii mei. Cântam,glumeam, ghicitori şi când se uita popa în altă parte, ce-i mai îndrăsneţi ciupeau câte-o iie. Clacă în sus,veselie în jos,una alta,totdeauna mă duceam acasa după ce pălea luna.N'auzeam clopotele,dormeam cu ţolul în cap,dar l'auzeam pe tata, ca pe un bucium:

- Ehe - hei! Soarele-i sus,clopotele au tras,popa s'a dus la biserică, iar tu'mi dormi pân' te bâzâe musca. Scoală deacolo şi te spală, că acuş toacă de lăturghie.

- Is cam sdrobit şi azi nu maş mai duce...

- Vai de mine! Cum cutezi? Doar n'oi vrea să stai lungit când se face sfânta slujbă?Să dormi,tu,om cu atâta învăţătura,când se cuminecă popa ?! Ridică-te să nu-ţi ajut eu...

Şi totdeauna,până'n ziuă,tata îmi predica astfel. În toate duminecile, deodată cu babele, eram mărturie în biserică. Eram nesătul de somn şi în dumineca următoare,când veni să mă trezească,i-am spus:

- Astazi nu mă duc la bi...

- Să nu te aud!

- Nu mă duc la bisrica noastră. Mă duc la uniţi, să le cânt şi lor.

- Pfii! Bine-ai gândit-o! Imi place! Aşa,du-te şi cântă,c'apoi eşti şi mai sus. Hm! ce mai gând ales.

Prin gradina lui Deganu, încet, am ajuns la biserica unită. Diacul mă pofti în strană şi mă întrebă: Vrea domnul "ştiudent" să ne cetească Apostolul ?

Luai cartea, o răsfoii şi când veni timpul, i-am răspuns părintelui Simion ca pe apă. Prăpădii şi babele unite, iar la urmă i-am tras şi o priceasnă şi m'am întors acasă cu o prescură subsuoară.

- Na, cum a fost la biserica din sus ? mă întâmpină tata.

- Frumos. Biserica unită e ca şi a noastră.. Iar diacul lor cântă minunat.

- He, cum să nu cânte? - doar îi văr cu diacul nostru. Te-o chemat în strană? Ce-o zis popa lor ?

- Le-am cântat, iar părintele Simion, uite, mi-a dat prescura asta.

- Ei, vezi numa' cât ţi-ai deschis gura şi ai câştigat... Măi, măi, cinste dela două biserici! Mare lucru îi şi învăţătura asta.

A doua duminecă tata iar fu strajă la căpătaiul meu, iar mă sculă.

- Acuma, c'ai ajuns unde-ai ajuns, să nu te zăgăreşti şi să întârzii de la biserică.

- Nici astăzi nu mă duc la noi. Merg iar la uniţi, că vin feciorii şi fetele popii din Ciuc şi cântăm o priceasnă nou adusa din Blaj.

- Aha, ce mândreţe trebuie să fie acolo. Păcat că n'am ştiut mai devreme, să fii mers şi eu cu tine. Păi, nu mai sta, de-acuma îi timpul.

M'am sculat şi am intrat în casă. Tata îşi trăgea cismele, zicându-şi rugăciunúile de dimineată, dădu cu unt pe păr şi luă cărarea bisericii. Când nu l'am mai văzut... hai copile la culcare, strigând unei vecine să mă scoale cât ce-o auzi clopotele.

Am dormit până ce mă trezi vecina, pe când ieşeau oamenii dela amandouă bisericile. Cu un pumn de apă din vălăul boilor, mi-am desumflat ochii şi m'am înfăţişat tatii.

- Chiar la vreme ai picat. Mămăliga-i mestecată, să prânzim. Cum v'a mers cu priceasna nouă ?

- Minunat! Popa a amuţit, iar diacul a zis că aşa cântat n'a auzit de când îi el.

- Vezi bine, cum s'audă, de unde s'audă lucruri de care ştiţi voi? Ce el are clasele voastre? Da, tu aşa singur, ai cântat ceva ?

- Cântat, "Cuvine-se cu adevărat".

- Păi, la a noastră nu l'ai cântat încă, să-l cânţi duminecă !

- Nu pot, că ne ducem la Ciuciu, iar dumineca ailaltă mergem la Gheja...

- Tot cu cinste şi cu omenie ?

- Tot !

Şi am mai furat vreo trei Dumineci. Tata credea, că doar îi spusese părintele Simion că şi lui îi merge slujba mai bine când ne aude pe noi cântând. Dar c'am bănuitor, după o slujbă la care eu nu fusesem, mă luă la examen.

- Ce Vanghelie a fost astăzi ?

- Nu ştiu !

- Cum nu şti ?!

- Eu am stat cu ochii în cartea mea, să nu greşesc...

- Va predicat ?

- Nu ! zisei repede, de teamă să nu-mi ceară să-i înşir ce-a predicat popa. Şi am scăpat curat.

Altă dată, iar mă strânse în chingi:

- Cum a început Vanghelia? A zis popa "In vremea aceia"...ori "Zis'a Domnul pilda aceasta"?...

- Nu ştiu chiar bine, dar a zis ceva şi de "Domnul" şi de "vreme". De unde vrei sa ştiu ?

-Mă, eu ştiu că şi la uniţi, ca şi la noi, se ceteşte aceiaş Vanghelie.

- Tată, zi-i Evanghelie! şi, acuma nu se mai zice unit, se zice greco-catolic! încercai eu să mă strecor din plasă.

- E, doar n'am învăţătura ta.. unit ori greco-catolic, pentru mine îi tot un drac. Vanghelie ori Evanghelie...eu ştiu cum începe şi ce spune.

Mi-i destul! Nu-mi suci mintea. Hm! Am ajuns cioară bătrână s'o înveţi tu cum să fure puiul de găină?!Da,mai ştii,cartea...Insă,ori ce-ai zice şi ori cât ai spune ,cetatea din Alba-Iulia a făcut-o Alexandru Machedon nu tatăl Marii Tereza !

- Eu aşa am învăţat...
- Mda,par'că nu poţi învăţa şi prostii! Aia, care mi-ai spus-o de faţă şi cu alţi oameni,n'a fost prostie? Să zici, tu,că lumea ştia scrisoare înainte de Hristos !
- Tată, doar scrisul a fost...
- Taci!N'a fost nimic înainte de Hristos! Taci şi nu întina cu hulă prescurile cuvenit primite.

(Din volumul în ms. "A FOST ODATĂ")

Toader I O R A Ş

***

Stefan B A C I U :

MESAJ MUT

Mi-a sburat la picioare o frunză,
Ca o pasăre a sburat.
Şi-o pasăre,ca o frunză în vânt
A căzut, printre nouri de ceaţă.

O frunză, peste pasări călătoare,
Ce-au întârziat, m'a strigat cu un foşnet:
Va veni o iarna cu îngheţ peste lume.
E tot ce-aveam a mai spune,
Inainte de-a sbura şi-a cădea.

Ca scrisori netrimise sboară frunze şi
Pasări cad stins.
Vine o iarnă peste lume. E timp.

Berna,Decembrie 1948

oOo

INSTANTANEU MATINAL

Câteva sute de violini sboară dimineaţa prin aer
Şi câteva mii de clarinete stau ascunse prin pomi.
Palmierii, ca nişte pălării de bunică
Fac semne norilor care bat în albastru.
Marea, covor de spume la picioarele tuturor.
Iar bărcile legănându-se pe valuri -
Sunt transatlantice pentru visele fără bilet de vapor.
Trec cateva mii de automobile ca gloanţe de puşcă.
Curând portarii marilor bănci vor desfereca porţile.

Numai poetul şade pe bancă, răsfoind "Journal do Brasil"

Astăzi nimeni nu caută să închirieze un vis.

Rio de Janeiro, 1949

Ştefan B A C I U

***

AMINTIRI DIN IAŞUL LITERAR

DE

N.S. GOVORA

In domeniul literar,Iaşul este - cred - singurul oraş de provincie care a reuşit în două rânduri să depăşească Capitala;odată pe timpul "Convorbirilor literare",a doua oară în timpul "Viaţii româneşti".

Cu mutarea celei de a doua reviste la Bucureşti,unde - în treacăt fie zis - nu a mai avut importanţa pe care o avusese la Iaşi, Iaşul îşi pierde întâietatea.După care,aceia care a ţinut totuşi steagul sus,nereuşind să menţină şi preponderenţa în mişcarea literară a ţării,a fost revista "Insemnări ieşene"."Insemnări ieşene"avea trei directori:Mihail Sadoveanu,Mihail Codreanu şi profesorul Gr.T.Popa.Mihail Sadoveanu,era director numai cu numele,nu am avut ocazia să-l întâlnesc niciodată la adunările din fiecare Miercuri seara din laboratorul de la facultatea de medicină al profesorului Popa.Mihail Codreanu se ocupa numai de poesia lui şi a altora,aşa că greul revistei era purtat de profesor.

In cenaclul acestei reviste am avut ocazia să fiu introdus în vara anului 1940 de către profesorul Traian Gheorghiu şi la adunările săptămânale am cunoscut pe aproape toţi condeerii ieşeni.Am cunoscut deci pe Otilia Cazimir,pe George Lesnea,Eusebiu Camilar,Magda Isanos,George Ivaşcu,N.I.Popa(fratele lui Victor Ion Popa),Agavriloae(ginerele lui Garabet Ibrăileanu),George Ivănescu,Bădărău,Nellu Loghin,George Mihail Dragoş,Zacordneţ,Corneliu Dabija,judecătorul N.Tatomir,Dr.Mârza(actual ministru în RPR)etc.După cum se vede din numele înşirate mai sus,se adunau în laboratorul profesorului Popa,condeeri de toate nuanţele politice,dela criptocomunişti,comunişti sau chiar agenţi comunişti ca d-rul Mârza,la legionari.Direcţia era naţional-ţărănistă cu înclinaţii spre stânga.Printre colaboratorii "Insemnărilor ieşene"figurau şi Gh.Călinescu,Petre Andrei,Ralea,etc.

Revista apărea lunar,în forma de carte,cu un număr de pagini ce varia între 140 şi 200.Materialul era variat şi interesant,profesorii de la Universitatea ieşeană publicându-şi studiile lor,în general,în această revistă.Cu material beletristic,colaborau aproape toţi condeerii din Iaşi şi celelalte oraşe ale Moldovei.

Dacă în proză şi toate ramurile ştiinţifice,revista era la înălţime, în poesie ea era mult,mult înapoiată.Cauza - cine ar crede-o? - era maestrul Codreanu,care era un hotărît adversar al noilor curente,curente pe care le îngloba pe toate în termenul "bacovianism".In "Insemnari ieşene" se întâmpla rar să apară o poesie modernă,şi aceea semnată de Otilia Cazimir,sau Magda Isanos,la publicarea cărora Mihail Codreanu trebuia să-şi dea adeziunea nemulţumit.Din această cauză,în "Insemnări ieşene" apăreau lungi şi,lipsite de valoare poeme semnate de locotenentul Corneliu Dabija sau de judecătorul Nicolae Tatomir,poesii pe care,în special pe ale lui Tatomir,Mihail Codreanu le numea geniale.Datorită cuvântului hotărîtor pe care îl avea maestrul Codreanu,critica de mâine nu va putea reţine ca poesie moldovenească nimic sau aproape nimic, în afară de versurile Magdei Isanos.Nu vorbim de ale Otiliei Cazimir,care aparţinea deja unei alte generaţii.

Dealtfel,în acele timpuri,Otilia Cazimir scria rar şi publica şi mai rar.Era o femeie deja bătrână,care-şi purta în tăcere amintirile unei mari iubiri.E vorba de iubirea Otiliei Cazimir pentru Grigore Topârceanu. Grigore Topârceanu,muscelean,îşi lăsase soţia şi copii şi aterizase în Iaşi,unde în scurtă vreme,ajunge secretarul de redacţie al "Vieţii româneşti" şi poetul "en vogue" al acelor vremuri.Intre el şi delicata poetă Otilia Cazimir se ţese o iubire romantică,iubire care avea să dea

mult de vorbit,atât din cauza eroilor - amndoi bine cunoscuţi - cât şi a unei laturi socotită amorală,Topârceanu părăsindu-şi soţia şi copiii.
Moartea lui Grigore Topârceanu avea să amuţească clevetirile şi demnitatea cu care Otilia Cazimir îşi purta amintirile şi durerea dealungul bulevardelor bătrânului oraş,precum şi constanţa sentimentelor ei, a făcut ca opinia publică să privească cu multă simpatie,simpatie dusă până la respect,pe eroina acestui nepermis şi romantic roman de dragoste.
Magda Isanos este singura poetă ieşană a cărei operă va înfrunta patina vremii.Era infirmă - soţia lui Eusebiu Camilar - şi poemele ei,evidenţiate cu multă justeţă de criticul Mihail Chirnoagă în pagina literară a ziarului "Viaţa" de sub conducerea lui Liviu Rebreanu,se remarcau printr'o emotivitate,printr'o profundă tristeţe ca şi printr'o reţinută revoltă.Din poemele citite în cenaclul "Insemnarilor ieşene", din cele publicate în această revistă,precum şi din întregul volum recenzat de M.Chirnoagă,nu se putea descoperi sentimentele ei comuniste. In acele poeme era vorba de suferinta celor mulţi,de nedreptăţile sociale,dar toate acestea erau exprimate într'un stil potolit,lipsit de agresivitate.Şi nici chiar cei mai înverşunaţi adversari ai comunismului, în speţa legionarii,nu categoriseau pe acele vremuri drept comunist pe poetul care vorbea despre nedreptaţile sociale sau de suferinţele celor mulţi.Numai că Magda Isanos era comunistă.Şi aceasta n'o ştiau decât cei apropiaţi ei.Noi ceilalţi aveam să descoperim sentimentele procomuniste ale poetei infirme mult mai tarziu,după înscăunarea comuniştilor. Am avut atunci surpriza să citesc versuri de ale Magdei Isanos în câteva reviste ajunse în Occident şi am fost consternat.Spre norocul ei,desigur,poeta a murit curând după "eliberare".Nu a ajuns să trăiască vremurile în care se scrie după normativ şi în care poetul e obligat să vorbească de "genialul" Stalin.Aşa cum am cunoscut-o,sunt convins că Magda Isanos nu ar mai fi putut scri şi ar fi ajuns...spălătoreasă la Canal.
Nu acelaş lucru se poate spune despre sotul ei,marele romancier de azi al regimului comunist,Eusebiu Camilar.Dând Cezarului ce e al Cezarului - nu văd ce serviciu aş aduce cauzei anticomuniste,negând talentul real al unui adversar - Eusebiu Camilar era talentat.Originar din Bucovina,Camilar se distinge prin câştigarea unui premiu acordat de "Vremea",în urma unui concurs de nuvelă şi apoi publică un roman în tânăra editură ieşană "Moldova" a lui Athanasie Gheorghiu.Nu-mi amintesc titlul romanului,dar aproape toată critica l-a primit favorabil,datorită unei note de aspră vigoare,un fel de corespondent în proză al lui Aron Cotruş.Dar dacă Eusebiu Camilar avea ca şi soţia lui,talent,nu avea caracter.La "Insemnări ieşene",Eusebiu Camilar era procomunist,dar după începerea războiului nostru,când victoriile trupelor germano-române făceau să se întrevadă o înfrângere a Bolşevicilor,Camilar schimbă de cazacă şi ajunge secretar de redacţie la "Cetatea Moldovei"a lui... George Cuza.Când soarta armelor s'a schimbat,Camilar şi-a reluat vechea cazacă,şi este astăzi,alături de Mihail Sadoveanu şi Zaharia Stancu,unul dintre cei mai bine cotaţi romancieri ai regimului.Romanul său,intitulat "Neguri" a fost primit cu osanale.
Tot aşa de renumit şi tot aşa de lipsit de caracter era Gheorghe Lesnea .Lesnea era un auto-didact.In tinereţe fusese lucrător tipograf.Asupra talentului lui Lesnea,chestiunea este controversată.Nicolae Iorga îl declarase genial şi-i pregătea premiul naţional de poesie pentru anul 1940.La polul exact opus se gasea criticul Gh.Călinescu,care nu acorda producţiei lui Lesnea,nici o valoare.In faimoasa lui "Istorie a literaturii române",abia dacă-i acordă onoarea câtorva fraze,şi,şi acelea,defavorabile.Valoarea poesiei lui Lesnea se găseşte între cele două extreme.Dar,dacă în poesiile originale,Lesnea rămâne pe o linie de mijloc,în traduceri este neîntrecut.Traducerile din Puşchin,Lermontov şi,

mai ales,din Esenin,ne descoperă un Lesnea valoros.
In ceiace priveşte lichelismul,Lesnea îl intrece pe Eusebiu Camilar cu multe lungimi.Pe lângă susţinerea lui Iorga,pentru obţinerea premiului naţional,Lesnea considera că are nevoie şi de alte proptele şi deaceia scrie o carte de versuri,întitulată "Cântece pentru regele nostru" Acest volum de versuri,mai mult decât sprijinul lui Iorga,i-ar fi adus negreşit premiul după care ofta,dacă Lesnea ar fi avut puţin noroc. Nenorocul lui a constat în isgonirea din ţară a sângerosului rege şi venirea la putere a legionarilor.In goană după premiu,Lesnea se pune pe lucru şi scrie un poem de mai multe sute de versuri,întitulat"Căpitanul" De data aceasta,nenorocul a fost şi mai mare,căci Lesnea n'a avut timpul nici să-şi publice poemul şi au căzut şi legionarii,în imprejurările cunoscute.După aceia scrie la revista lui George Cuza,pentru ca după un an să-l părăsească şi să aterizeze la "Curier ieşan",revista de sub conducerea subsemnatului.Dar şi de aici,când semnele unei victorii ruseşti devin evidente,Lesnea s'a retras şi nu a mai publicat nicăiri.Işi refăcea virginitatea pentru momentul sosirii "eliberatorilor" şi pregătea desigur un poem întitulat "Stalin" sau "Ana Pauker".Proverbialul lui nenoroc l-a lovit şi de data aceasta.Deşi acceptat iniţial de comuniştii Lesnea a fost - se pare - îndepărtat,căci rarele reviste literare din ţară care ajung până la noi,nu conţin nimic semnat de poetul cameleon.
E necesar desigur,să vorbesc aici şi de tânărul poet Alexandru Pogonat.Pogonat a scris puţin,dar acest puţin era foarte apreciat în cercurile literare ieşene.Un poem întitulat "Balada negurii",era considerat o capodoperă.Alexandru Pogonat a murit ca sublocotenent de cavalerie,pe când conducea o patrulă dincolo de Nistru.Este - dacă nu mă înşel -primul poet român,căzut în luptă contra inamicului de moarte al Patriei.
In toamna anului 1940,revista "Insemnări ieşene" a fost suprimată.
Odată dispărută "Insemnări ieşene",s'au grăbit să-i ia locul,alte 3 reviste.Prima a fost "Cetatea Moldovei",scoasă de profesorul universitar George Pascu care a trecut apoi curând direcţia lui George Cuza.
Nici "Cetatea Moldovei" nu a reuşit să promoveze un poet nou sau cel puţin să adune în paginile ei versurile unor poeţi de real talent.Poezia publicată în "Cetatea Moldovei" era chiar inferioară celei publicate de "Insemnări ieşene".Vinovatul era George Cuza,profesor de drept roman,care nu era nici el la curent cu noile curente în poesia românească. Totuşi,"Cetatea Moldovei" nu poate fi socotită în nici un caz o revistă proastă.Din contră.In ea s'au publicat interesante studii şi proză de calitate.Printre colaboratorii de seamă,în afară de o seamă de profesori universitari ieşeni,trebuiesc citaţi Gh.Bezviconi şi Artur Gorovei.
Puţin după aceia,apare revista "Curier ieşan" scoasă de mine şi locot. Constantin Bratu.Primul număr a apărut la 1 martie 1941.Redactor al revistei a fost desemnat tânărul George Mihai Dragoş.La primul număr,condeerii ieşeni s'au ţinut în rezervă,dar apoi nu ne-au lipsit colaborări de calitate.Revista de sub conducerea celor doi ofiţeri s'a bucurat de colaborarea profesorilor universitari Radu Vulpe,Ştefan Bârsănescu,Şt. Berechet,a profesorilor Mureşanu şi Traian Gheorghiu şi chiar a lui Gala Galacţion.Au mai trimis articole şi Iorgu Iordan şi chiar Gh.Călinescu,articole ce au fost refuzate.
Cu toate colaborările de care am vorbit mai sus,revist nu s'a bucurat în primul an de o presă prea strălucită,ea fiind apreciată doar în cercurile universitare.
In anul al doilea,am încredinţat redacţia avocatului Gheorghe Chiper, revista schimbându-şi formatul.In noua formă,gazetă,revista avea un caracter mai dinamic,mai tineresc.
Sub redacţia lui Chiper care era ţărănist-lupist,revista a căpătat o direcţie ţărănistă.Când spun ţărănistă,nu trebuie să se înţeleaga,naţional-ţărănistă.Chiper era ţărănist,dar luptase în Rusia.

In editorialele apărute pe prima pagină,Chiper cerea primatul țărănimii,răsplătirea țărănimii pentru jertfele din Rusia și o viață mai bună pentru talpa țării.Fecior de țăran,deși adversar neîmpăcat al național țărăniștilor,nu puteam să fiu decât total de acord cu ideile lui Chiper.Susținerea acestor idei ne-au adus multe simpatii și prețuiri, printre care și pe aceia a dlui Pamfil Șeicaru,dar ne-a adus înverșunata adversitate a lui George Cuza.Tot inițiativei lui Chiper,revista avea o pagină - ultima - polemică.Această pagină era întitulată "In vârf de sabii".

La "Curier ieșan",timp de un an,poetul de rezistență a fost G.Lesnea. Prima poesie publicată de el a fost remarcată de aproape toate publicațiile.Era o poesie de războiu din care îmi amintesc ultimele versuri:

"Și o lună mare,luminoasă,dulce,
Luminează morții,care zac în grâu".

Au mai colaborat cu versuri Corneliu Dabija,Gabriel Oriță etc. Nici "Curier ieșan" nu a reușit să lanseze un nou poet,sau să aducă în paginile lui poesie de valoare.O cauză principală a fost desigur războiul. Fără el,"Curierul ieșan" ar fi putut să aibă cel puțin colaborarea camarazilor mei ofițeri ca Aurel Marin,George Vaida,George Fonea,I.Țolescu-Văleni,etc.,iar ca prozator ași fi adus desigur colaborarea fostului meu camarad - îndepărtat din armată din cauza unor înclinații anormale - Radu Tudoran,pre numele lui adevărat G.Bogza.Mihail Chirnoagă își trimisese colaborarea,dar din cauza unei inadvertențe a lui Chiper,și-o retrăsese.

"Curierul ieșan" a apărut până în primavara anului 1944,când Bolșevicii au fost la porțile Iașului.

O altă revistă care a apărut în acest timp în Iași,este "Cuget moldovenesc" care era condusă de profesorul cuzist,fost deputat și secretar general de minister,Petre Stati.Revista apăruse întâi la Bălți și-și mutase apoi sediul la Iași după răpirea Basarabiei."Cuget moldovenesc" apărea în acelaș format ca și "Cetatea Moldovei" și,fiindcă directorul era cuzist,avea acelaș conținut și colaboratori.Nu se poate spune nimic în plus,nici în bine și nici în rău.Ași putea spune totuși câteva cuvinte despre Petre Stati.Petre Stati era un poet care publica aproape în fiecare an câte o carte de versuri de factură modestă,de un tradiționalism depășit.

Și "Cetatea Moldovei" și "Cuget moldovenesc" și-au încetat apariția - ca și revista de sub conducerea subsemnatului - în primăvara anului 1944, adică atunci când Bolșevicii au ajuns la Stânca Roznovanu,la Podul Iloaei și Târgu Frumos.

Dintre toți cei pomeniți mai sus,toată lumea știe ce a devenit Mihail Sadoveanu.Despre Mihail Codreanu,autorul minunatelor sonete,nu cred că știe cineva ceva,și nu este exclus să fi murit.Eusebiu Camilar și Lesnea sunt mai mult sau mai puțin în serviciul dușmanilor Patriei,George Cuza a murit în închisoare,Gr.T.Popa a murit după ce se înscrisese în partidul socialist și se mutase la București.George Ivașcu era - imediat după "eliberare" - una dintre slugile plecate ale Moscovei,dirijând ziarul "Romania libera".Acuma se pare a fi căzut și el în disgrație.Despre ceilalți nu știu nimic...

Am vorbit de reviste și scriitori și nu m'am oprit deloc la atmosfera ieșană,atmosferă ce a avut desigur influență asupra operelor scriitorilor.Intre 1937,dată la care am reușit să mă instalez în Iași după un lung vagabondaj prin orașele periferice ale țării,și 1941,când l-am părăsit,fiind mutat în interes de serviciu deoarece în ziua de 23 ianuarie avusesem curiozitatea să mă duc să privesc o adunare din Piața Unirii, era pentru condeeri orașul care nu se departase prea mult de Iașul lui Eminescu și Creangă,sau de Iașul descris - cu multe exagerări desigur - de Cezar Petrescu în romanul "La Paradis general".

In Iași nu se grăbea nimeni.Ieșenii și Ieșencele își purtau nonșalan-

ţa pe Cuza Vodă,pe Ştefan cel Mare,pe Lăpuşneanu sau pe Bulevardul Carol, neştiind ce-i graba.Condeerii,prin definiţie visători,erau şi mai puţin grăbiţi.Se plimbau şi se întâlneau la un pahar de vin sau la mai multe. La Bucureşti,scriitorii beau cafea,la Iaşi - cum era normal - beau vin. Şi nu în cele trei localuri de lux ale Iaşului - Luther,Bragadiru şi Corso -,ci în cârciumi.Scriitorii frecventau pe Vidraşcu,făceau chefuri prelungite la "Trei sarmale",dar mai ales la bodega Smirnov.La Corso mergea numai George Cuza,mândru,elegant,aristocrat,cu o nuanţă de dispreţ pentru vulg.Restul condeerilor,mergeau la Smirnov,un local unde se vindeau în faţă coloniale,iar într'o cameră din dos era bodega.In această bodegă veneau scriitorii,gazetarii,sculptorii şi pictorii.De la o masă la alta îşi trimiteau pe serveţele de hârtie înţepături rimate,celebrul Păstorel Teodoreanu şi maestrul Mihail Codreanu.

Intr'o seară m'am dus cu Bratu să beau un pahar de vin.Bratu m'a târât într'o clădire din faţa restaurantului Corso.Nu exista nici o firmă.Un avocat,închiriase o cameră pentru a-si vinde vinurile lui.Cel care servea clienţii,era avocatul.Camera era mică,plină de fum,cu mese primitive,neacoperite nici cel puţin cu hârtie,necum cu feţe de masă.Am cerut o sticlă de cotnar.Pe acele vremuri,o sticlă de cotnar veritabil se vindea cu 250 de lei;vinul celălalt costa 16 lei litrul.La o masă alături beau turburel doi bărbaţi de 45-50 de ani.Când am cerut cotnar,respectivii s'au uitat urât la noi.Aflându-se că eram cei doi ofiţeri cari au avut curajul să scoată o revistă literară în Cetatea Culturii,cei doi au căutat să ne cunoască;Unul din ei era pictorul Cosmovici,profesor la Belle Arte.Şi cheful s'a încins;cu turburel,nu cu cotnar pentru care pictorul avea un suveran dispreţ.

Cosmovici ne-a vorbit de ultimul lui tablou la care lucrase ani de zile.Se întitula "Balada popii din Rudeni",după poesia cu acelaş titlu a lui Topârceanu.Se constata că dacă faima lui Topârceanu în marele public disparuse tot aşa de repede cum pătrunsese,amintirea poetului "Migdalelor amare,"Baladelor vesele şi triste" şi a "Parodiilor" rămasese vie în sufletele celor ce-l cunoscuseră.Pictorul vedea într'un anumit fel calul pe care popa din Rudeni,"căpata pe cerul gol,măreţie de simbol". Greutatea pentru pictor a fost să găsească în Iaşi un cal aşa cum îl vedea el.A căutat luni şi luni de zile.Ieşea de la cârciumă beat şi colinda pe străzi,mai ales iarna când era zăpadă.Se uita la toţi caii birjarilor.I se părea la un moment dat că a găsit ce căuta.Alerga repede,birjarul se pregătea şi aranja păturile în sanie.Dar pictorul,în loc să urce în sanie,alerga la coada calului.Şi totdeauna,după ce-i ridica coada, pictorul constata că patrupedul era iapă şi nu cal.Şi pleca mormăind,în timp ce birjarul îşi făcea cruce.Insfârşit a găsit calul şi a făcut tabloul.In seara aceia pictorul s'a dus acasă şi s'a întors cu tabloul ca să ni-l arate.

Aceştia erau Ieşenii,acesta era Iaşul.

Oraşul în care mi-am făcut liceul şi facultatea,în care am stat 4 ani ca ofiţer,în care am frecventat cârciumile în tovărăşia condeerilor,în care am scos o revistă literară,l-am văzut ultima dată de Crăciunul anului 1943.Pe urmă a venit prăbuşirea,lupta mai departe în contra bolşevismului,şi,însfârşit,exilul.

Ce s'a întâmplat cu vechii condeeri,cu pictorii,sculptorii şi gazetarii,ce s'a întamplat cu oraşul,cu străzile,cu grădinile,cu cârciumile lui? Numai Dumnezeu singur o ştie.

Când ne vom întoarce,vom curăţi ceiace,artificial,au instaurat ocupanţii vremelnici şi slugile lor,şi-i vom reda vechea înfăţişare,vechiul suflet. Căci fără acest suflet,pentru cei cari l-au cunoscut şi iubit, Iaşul nu mai este Iaşi.

N. S. GOVORA

ION SÂN-GIORGIU

La 25 Martie s'au împlinit doi ani dela moartea profesorului universitar Ion SÂN-GIORGIU.
Intelectual de aleasă şi vastă cultură,dramaturg, poet şi neîntrecut traducător din lirica germană, Ion Sân -Giorgiu a fost unul dintre cei mai aleşi cărturari pe care îi aveam în exil, în urma căruia rămâne o operă vastă,care n'a fost încă apreciată la justa ei valoare.Cum,istoria nu poate fi părtinitoare, dând Cezarului ceea ce este al Cezarului, suntem siguri că o revalorificare a operei sale va fi făcută de îndată ce norii grei care plutesc astăzi peste mult încercata noastră Ţară, se vor fi împrăştiat. Căci,chiar daca OMUL a făcut greşeli în drumul său prin viaţă, SCRIITORUL şi FĂURITORUL DE CULTURĂ,rămâne neîntinat prin valoarea operei ce a creat.
Şi pentru cultura românească, opera lui I.SÂN-GIORGIU, este extrem de valoroasă.
Dela traducerile din lirica lui Goethe, Reiner Maria Rilke, Ştefan Gheorghe,Gerhard Hauptmann, Hans Jost sau Richard Dehml,şi până la comedia de caracter"Duduca Sevastiţa",sau acea monumentală monografie a lui Goethe, pe care, din păcate n'a reuşit s'o încheie, moartea găsindu-l lucrând la ultimele două capitole,-tot ceea ce a scris şi ne-a rămas dela el, poartă pecetea marelui său talent.Opera lui aparţine,azi,Neamului întreg.

Nicolae N O V A C

P A C E

Ceaţa s'a ridicat ca un văl de borangic
De pe câmpia în care sburdă primăvara...
Şi iată,se luminează toată ţara
De soarele care iese ca un virmilic
Din puful de nori...

Duh de pace
Pluteşte nevăzut şi tace
Vuetul luptei şi al morţii...
Nu mai urlă 'n văzduh pasărea de oţel,
Nu mai scurmă ţărâna taurii de fier,
Nu mai străbate gloanţele fără ţel
Să lovească 'n turmă şi oier;
Nu se mai dărâmă uliţi după uliţi
Şi clopotniţe ascuţite ca nişte suliţi
Nu se mai frâng pustiite,
Incinse de flăcări otrăvite,
Şi nu mai plânge la capăt de mormânt
Lângă crucea ruptă de vânt
O mamă cu un prunc la sân
Rămasă fără cămin...

Oamenii şi-au croit printre dărâmături
Bordeie,
Şi aşteaptă ca Dumnezeu să le deie
O pâine şi o sdreanţă pentru trupul gol,
Aşa cum i-a slobozit de furi
Şi de prăpăd şi de pârjol
Şi de goana prigoanei
Şi de-adâncul bulboanei
Şi de focul Gheenei pământeşti...

Oamenii, ca albine cereşti,
Adună viaţă nouă
Şi 'ncep sfânta alergare a muncii
După o fărâmă de pâine şi un strop de rouă.
Şi iarăşi zburdă pe toloacă
Veseli pruncii
Şi iarăşi cântă 'n prisacă,
Culegătoarele de miere
Şi ard frunzare vechi ca nişte ruguri
De jertfă pentru înviere...
Şi iarăşi taie greoaiele pluguri
Brazda 'n care să 'ngroape
Bobul de aur, ca'ntr'o rană,
Şi iar se va umple în toamna suverană
Năstrapă după năstrapă
Cu sfânta mană...

Duh de pace
S'a lăsat ca o binecuvântare
Peste sate sărace
Şi oraşe de moluz...

Cântecul vieţii patrunde în auz
Ca o dulce chemare
Şi dintr'o clopotniţă frântă 'n două
Un clopot de rugăciune
Cu dangăt adânc parcă spune :
" P a c e v o u ă ".

x X x

C E A S U L

Pentru fiecare bate ceasul
Judecaţii şi al morţii
Şi ursita-şi zvârle sorţii
Şi ne-opreşte pasul ...

Timpul ca o glumă trece
Fara-a se mai reîntoarce;
Inima e tot mai grea şi tot mai rece
Şi-oricât firul vieţii iar l-am toarce
El se frânge,
Şi ca flacăra de vânt
Pâlpâind se stânge ...
Joc de iele pe pământ ...
Iar în urmă nu rămâne
Nici un azi şi nici un mâine,
Ci doar un uitat şi gol mormânt...

Şi din ce-am fost noi odată
Creşte 'ncet printre urzici şi spini
Floare dulce 'nmiresmată,
Căreia tu să te 'nchini,
Călătorule, ce vii
Plin de dulci zădărnicii,
Fara a şti şi-a înţelege
Că te-aşteaptă suverană-aceiaşi lege ...
Că şi tu vei fi cândva
Când va tace inima
O urzică sau o floare,
O albină trecătoare,
Sau un cântec dulce pe o boare ...

Ion SÂN - GIORGIU

****

ION SÂN-GIORGIU
a scris şi publicat:
VERSURI: "Freamăt"-1915;"Ruguri"-1918;"Rodul Sufletului"-1923;si "Arcul lui Cupidon"-1923.
TEATRU : "Marca",jucată în 1924 pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti,iar în 1927,la Praga,în cehă. "Femeia cu două suflete"-dramă;"Banchetul"- comedie;"Eva";"Omul zilei";"Apostolul"şi "Duduca Sevastiţa".
IN MANUSCRIS AU RĂMAS: "Omul fără ţară"-un volum de versuri;"Jertfa"-dramă;şi comedia "Odiseu şi Penelopa".

LA TROPICUL CAPRICORNULUI

DE

NIC. IANCU PĂLTINIŞANU

Trenul aleargă cu o viteză relativă,linia ferată nefiind tocmai din cele mai bune.In special terasamentul e îngrijorător de superficial construit.Am fi însă nedrepţi dacă am imputa aceasta exclusiv indolenţei braziliene.In bună parte terenul însuşi e de vină,căci sub pătura subţire de humus care s'a aşezat în decursul vremii la suprafaţă,la nu mai mult de un metru,solul e nisipos.In vremuri nu prea îndepărtate,fremătau prin aceste locuri valurile oceanului.

De mai bine de o oră,de când am părăsit staţia Posto,privind pe geamul compartimentului,n'am văzut altceva decât "mato"-junglă braziliană, acel crâng des,întreţesut de hăţişuri şi liane,care într'adevăr pare de nepătruns.Peisagiul e mereu acelaş.Din când în când,verdele monoton al junglei este străfulgerat de un roşu liliachiu:sunt tufişele de " Jacatirao", cari tocmai acum sunt în plină floare.Pe ici pe colo,din mijlocul mato-lui,apare trupul svelt a câte unui coqueiro(palmier),iar pe lângă gări,cari sunt destul de departe una de alta,se văd grupuri de eucalipţi,plantaţi de mână omenească.Sus, în văzduhul de-un albastru pal, nu arareori văd rotind stoluri întregi de "urubu",-prea cunoscutul "agent-sanitar" al acestor meleaguri

Din ce înaintăm,terasamentul devine tot mai rău.Trenul balansează îngrozitor.In tot momentul ai impresia că va deraia.Aflu dela un călător, un campones(ţăran),că acum o săptămână,nu departe de halta Verde Mar de care tocmai ne apropiem,ar fi sărit trenul depe linie.Accidentul n'a avut nici-o urmare mai gravă.Vagoanele au fost repuse pe linie,cu ajutorul unor cricuri speciale,trenul sosind la destinaţie cu 2 ore de întârziere.Accidente de felul acesta nu sunt rare pe linia Santos-- Juquia.

Cu un fluerat răguşit,trenul îşi face acum intrarea în staţia Suarao. O casă acoperită cu ţiglă,având două încăperi şi un "armazem"(magazie) alături,constitue gara,a cărui nume se vede pe o tăblie albă,scris cu litere mari negre...Speriate de flueratul locomotivei,stoluri de păsări negre,scoţând strigăte ascuţite,se refugiază în sbor grăbit spre mato;sunt aşa numitele "Bem-te-vi",păsări de mărimea mierlei noastre,botezate astfel de popor după strigătul lor caracteristic(bem-te-vi;te văd bine!).

Cobor.Odată cu mine mai coboară câţiva viligiaturişti,veniţi să-şi petreacă concediul la malul mării;în faţa gării,doar la cincizeci de metri se află un hotel,care oferă oarecare confort vizitatorilor.După cum aflu, Duminicile si Sărbătorile e plin de lume venită mai cu seama din Sao - Paulo.Dealtminteri,acest hotel,care în mare parte e opera unor români, este centrul micii localităţi în devenire.In jurul acestuia şi prin apropierea staţiei se află risipite cele câteva case sau bungalowuri de vară, cari împreună constitue Suarao-ul - nume de origine indigenă.Imediat în spatele hotelului,începe jungla,care se întinde aproape până la poalele şirului de munţi ce se văd în depărtare.Pe stânga,la cel mult 200 metri, se zăreşte cenuşiul-verziu al mării frământate necontenit de valuri mari si înspumate:Oceanul Atlantic.

Traversez cele 2 linii de triaj,pe cari se înşirue vagoane de marfă, încărcate cu banane.Doi flăcăi,de culoare arămie,îmbrăcaţi în tricouri albe murdare şi pantaloni găuriţi,amândoi desculţi,iar pe cap purtând nişte enorme pălării de pae,îmi ies în întâmpinare.

- Bom dia!

Salutul lor îmi aduce aminte că amiaza n'a trecut încă,deoarece după amiază brazilianul nu te mai saluta cu bună ziua,ci cu "boa tarde".Cred că numai limba portugheză are această curiozitate.

Sunt condus de-alungul unei linii înguste de exploatare,pe care se află garate o serie de vagonete cu banane.Urc însfârşit într'un vagonet micuţ-patru rotile cu o platformă din scânduri.Mie mi-s'a rezervat un loc de şezut,pe o ladă răsturnată cu fundul în sus.Cei doi flăcai,urcă şi ei şi vehicolul se pune în mişcare,mânat de două perechi de braţe vânjoase, cari mânuesc cu dexteritate doi pari lungi,asemenea plutaşilor noştrii depe Bistriţa.

- "Asta-i curat barcă pe uscat!" îmi zic în gând.

Vagonetul şi-a luat acum vânt,-cred că în mai puţin de un minut a atins o viteză de 50 km. pe oră.Şi am fi continuat desigur cu această viteză,dacă linia ar fi fost mai solid construită.Dar cum nu era cazul,încetinirăm mersul.Dormenţii(traversele) erau pe alocuri putrezi,sau lipseau chiar cu desăvârşire.

Ne aflam acum în plin "mato".Pe ambele părţi ale liniei,desiş de nestrăbătut,cu tipicul aspect tropical.Majoritatea copacilor din mato nu sunt prea groşi.Coroana lor de frunze,purtată de crengi noduroase,ce iau uneori îndoituri bizare,se găseşte tocmai la vârf şi are aspectul unei umbrele întoarse în sus.Tot felul de plante agăţătoare şi parazite,printre cari şi o specie de orchidei cu flori minunate,sug vlaga acestor copaci,făcându-i să îmbătrânească şi să moară înainte de vreme.In semi-umbra acestor arbori,cari în general se găsesc la distanţe destul de mari unul de altul,o vegetaţie bogată şi încâlcită se ţese într'un haos pitoresc,prin care,doar înarmat cu un satâr special,îţi poti tăia cale. Fel şi fel de arbuşti şi tufe,cari ajung o înălţime de 2-3 metri,buruieni gigantice,cu frunze lucioase ca oglinda,catifelate sau pline de ţepi veninoşi se îmbulzesc la lumină şi-şi dispută dreptul la viaţă.O specie de cactuşi cu flori roşii ca focul,alături de orchidei albe şi liliachii şi jaca-tirao violet, colorează verdele monoton al acestui crâng tropical.

Trebue să mărturisesc că îmi făcusem cu totul altă idee despre orchidei înainte de a păşi pe pământul Braziliei.Imi inchipuisem că această mult cântată floare a zonelor tropicale şi equatoriale,răspândeşte un parfum cu adevărat îmbătător.Am fost foarte decepţionat constatând că toate cele 15 specii de orchidei pe cari am avut prilejul să le cunosc de când sunt în Brazilia,deşi înfloresc în cele mai variate şi minunate culori,sunt complect lipsite de orice parfum.Cea mai comună dintre orchideile ce cresc în regiunile din jurul tropicului,pare a fi Catteleya labiata autumnalis,ale cărei petale sunt albe,având un discret desen liliachiu.Seamănă cu irisul nostru de baltă,creşte însă cu predilecţie pe rădăcinile sau trunchiurile copacilor putreziţi.

Din adâncul junglei,mii de glasuri răsună într'un concert fără de sfârşit.Sunt în primul rând greerii şi coropişniţele;apoi broaştele,cari se adună pe lângă vre-o băltoacă,orăcăind pe toate gamele.Sub seară mai cu seamă,concertul greerilor şi al broaştelor devine deadreptul asurzitor. Intre broaşte,există una,o specie curioasă,care are un glas cu adevărat impresionant.Auzind-o,îţi pare că ai de-aface cu cine ştie ce animal antideluvian.Sunetul ce-l scoate seamănă cu acela al buhaiului cu care umblă flăcăii noştrii.Apoi vin sumedeniile de pasări,de tot soiul,cari populează crângul brazilian.Ici si când,un ciripit sau un tril melodios,îmi pare atât de cunoscut;parcă ar fi cintezoiul sau mierla dela noi.Totuşi, cele mai multe din glasurile acestea,îmi sună cu totul streine şi deadreptul bizare în urechi.

Celso,vlăjganul cu ochii de vultur şi pielea ca arama,se opreşte câteva clipe din "vâslit" şi-mi povesteşte cum,înainte cu o lună,a reuşit să vâneze,aproape de apa Itanhaemului,o onça(pantera).Desigur,un succes vânătoresc,căci aici,în apropierea litoralului,nu se mai întâlnesc decât rar de tot aceste feline.

Minunaţi în culori sunt fluturii Braziliei,şi uneori de mărimi impresionante.In comparaţie cu un astfel de fluture urias,beija-flor(sărutăfloare)cea mai mică şi delicata pasăre a acestor regiuni,apare cu adevărat o jucărioară.O plagă serioasă o constitue însa legiunile de furnici,

cari pe alocuri se întâlnesc cu milioanele. La fel şi şerpii. In pădurile Braziliei-şi în special în regiunile Amazonului-mişună de şerpi veninoşi. Astfel, printre cei mai cunoscuţi şi în acelaş timp extrem de veninoşi şerpi cari trăesc în junglele dela tropic, ţin să amintesc şarpele Urutú(maron, cu desen de culoare mai deschisă), Jacuruçú şi Cobra-Coral. Acesta din urmă, de culoarea coralului, cu un desen minunat în alb şi negru, seamănă izbitor cu o altă varietate de Cobra-Coral, care nu e otrăvitoare. Deosebirea constă doar în anumite detalii ale desenului pieii, şi în acea că şarpele-coral veninos ajunge o lungime de maximum 70-80 cm., pe când celalt trece de un metru. In general, şerpii Braziliei nu sunt de mărimi extraordinare. Singur şarpele Jibóia(Boa constrictor), care nu e otrăvitor, însă la fel de primejdios din cauza puterii lui colosale, ajunge o lungime de 6 metri, fiind astfel cel mai mare dintre şerpii continentului Sudamerican. Muşcăturile şerpilor veninoşi enumăraţi mai sus, sunt mortale în cazul că victima nu-şi face injecţia prescrisă în cel mult 30-50 minute din clipa în care a fost muşcat. Cazurile mortale, mai ales în interiorul ţării, sunt dealtfel destul de frecvente...

*

La o cotitură a liniei, jungla se termină brusc şi intrăm în plantaţia de banani. După cinci minute ne aflăm la fazenda(moşie, fermă, conac). Ne întâmpină o haită de câini jigăriţi, cu lătrături furioase. Scurt înurmă îşi face apariţia Pedro, feitorul(vătaful), care mă invită în "birou", oferindu-mi în semn de bun sosit o cupă cu pinga(rachiu de trestie de zahăr-ţuica naţională braziliană).

- Sande!... Sande!(Sănătate!)

Am ciocnit cupele şi am făcut câteva înghiţituri din pinga, care are un gust asemănător rachiului din sfeclă de zahăr.

Am pornit apoi să vizitez fazenda, care în afară de clădirea centrală, construită din cărămida, mai are o casă de lemn, în care locueşte vătaful cu familia sa care constă din; soţie, 8 copii, soacra şi o cumnată. Am mai văzut câteva şoproane pentru unelte şi pentru adăpostirea drezinelor. Atât. Clădirea principală însă e destul de mare, adăpostind două dormitoare comune pentru muncitori, o sală de mese, bucătaria şi o cămară pardosita cu piatră, în care sunt păstrate alimentele şi băutura. Alături, într'o mică încăpere, mobilată doar cu o masă de brad, două scaune şi o prateleira(poliţa), se află "biroul" fazendei.

Ne-am îndreptat însfârşit spre sala de mese, unde soţia vătafului, o femeiuşca slaba şi stafidită, ne-a servit "arroz com feijao e carne seca" (orez cu fasole şi carne uscată, adică pastramă).

Pe o arşita cumplită, am pornit împreună cu Pedro să cutreerăm plantaţia, care se întinde pe o suprafaţă enormă, dela poalele dealurilor, până aproape de ocean, numărând peste o sută de mii de bananieri. Ne-am oprit în mai multe rânduri, stând de vorbă cu lavradorii ocupaţi cu recolta bananelor. Majoritatea acestor muncitori sunt brazilieni, de culoare albă, mici şi pirpirii, cu pielea argăsită de soare şi vânt. Ceilalţi, mulatri şi negri, dintre cari unii de statură herculiană.

Munca în plantaţie nu e de loc uşoară. Recolta bananelor n'are început şi sfârşit. Un bananier rodeşte o singură dată, cam la etatea de un an. După ce i-s'a cules ciorchinele(căci nu dă decât un singur ciorchine, care numără însă până la 120 banane), bananierul este tăiat, lăsându-i-se ca moştenitor doar unul din cei 2-3 puieţi cari îl înconjoară. Acesta la rândul lui creşte văzând cu ochii. Intr'un an ajunge o înălţime de 2-3 metri şi poartă deja rod. E lesne de înţeles cât lucru dă o astfel de plantaţie, în care pomii fiind de etăţi diferite, rodesc la date diferite. Ploile dese şi torenţiale din timpul verii(Decembrie-Februarie) fac ca iarba şi alte feluri şi feluri de buruieni să crească repede, cotropind plantaţia, astfel că lavradorul e nevoit să cosească de două-trei ori pe an. Mai grea este însă lupta pe care aceşti muncitori trebue s'o ducă în mod continuu cu jungla, care tinde din toate părţile a năpădi şi a înghiţi cu tufărişul şi vegetaţia ei parazitară, plantaţia. Armele de care se foloseşte lavra-

dorul în această luptă sunt:secera şi un cuţit special - facao. Astfel munca lui nu e de invidiat...

*

După ce mi-am notat numărul de cachos(ciorchini)recoltaţi,cari a doua zi urmau să fie încărcaţi în vagoane şi transportaţi spre portul Santos,mi-am luat rămas bun dela feitor,şi am plecat singur,pe o potecă solitară,în direcţia litoralului.

După căldura cu adevărat "tropicală" de peste zi,odată cu apusul soarelui,jungla se răcoreşte repede sub briza proaspătă ce adie dinspre ocean.Amurg aproape că nu există în aceste regiuni.Trecerea dela zi la noapte se face foarte repede.Dealtfel brazilianul nu cunoaşte cuvântul "seară".Drept salut,nu foloseşte decât "boa tarde".-

Poteca ce mi-o indicase feitorul pentru a ajunge la Suarao,e destul de bătătorită,astfel că pot păşi fără teama de a călca pe vre-un şarpe. Din desişul întunecat,fel şi fel de zgomote şi foşnete îmi ajung la ureche.O pasăre de noapte îşi plânge dorul în sughiţuri ascuţite...

Grăbesc pasul,mai ales din cauza ţânţarilor - mosquitos şi pernalonga - cari odată cu lăsarea nopţii devin din ce în ce mai supărători.

Acompaniat pe întreg decursul drumului de corul greerilor şi al coropişneţelor şi de nenumăraţi licurici,ajung însfârşit după o oră de marş,la Suarao.

In holl-ul hotelului,iluminat "a giorno",mă întâmpină Lucian,administratorul:

- Bine că aţi sosit,începusem să ne îngrijorăm...

Senhor Luciano,- cum e numit aci,- e de origine italian.Vorbeşte o românească perfectă,căci s'a născut şi a trăit în România.

Luăm cina împreună.Chelnerul care ne serveşte - nea Mitică -e. român neaoş,originar din Moldova.E foarte sprinten,serviabil şi atent cu toată lumea,din care cauză şi-a câştigat o deosebită simpatie,atât din partea personalului,cât şi a oaspeţilor obişnuiţi ai hotelului.

După ce ne-a servit desertul - banane fripte,tăvălite în zahar şi scorţişoară - l'am invitat pe "nea Mitică" să stea cu noi la masă,la un pahar de vin.Terminase lucrul pentru astă-seară.Cei câţiva musafiri ai hotelului cinaseră deja şi ieşiseră să se plimbe;alţii se retrăseseră în sala de lectură,la o partidă de şah sau "buraco"(joc de cărţi).

La un pahar de Chianti rubiniu,limbile ni s'au deslegat repede. Nea Mitică ne-a povestit peripeţiile prin care trecuse până să ajunga în Brazilia.

- Ehei,pe vremea când ţineam bodega la Galaţi,nici prin vis nu - mi trecea că o s'ajung într'o zi chelner la Suarao!...

De, -avea dreptate omul.Parcă eu visasem vre-odată că o să umblu să inspectez plantaţii de bananieri!

Contrariat de zgomotul curios,asemănător unor tunete îndepărtate,ce-l auzisem neîntrerupt din momentul sosirii mele la hotel,mă hotărăsc însfârşit să-i cer explicaţii lui Senhor Luciano.Acesta mă lămureşte zâmbind: -

- E marea!

Desigur,marea - adică mai precis:oceanul!Cum de nu-mi venise în gând? Ce-ar fi să mai fac o scurtă plimbare la plajă,înainte de a mă duce la culcare?

Administratorul este ocupat în acest moment cu primirea unor oaspeţi sosiţi cu trenul de seară,iar nea Mitică în perspectiva de a-şi relua serviciul de chelner.

Profit de această împrejurare pentru a mă retrage neobservat.

Până la plaje nu faci decât cinci minute.

E o noapte clară.Pe cerul înspuzit de stele,Crucea Sudului,mult cântata constelaţie meridională,are o strălucire deosebită,iar luna plină, ca un talger de argint,apare încununată de o amplă aureola de curcubee. E haina ei de sărbătoare,ce numai pe cerul nopţilor tropicale o îmbracă.

La picioarele mele se întinde plaja,cenușie și uniformă,ce-mi trezește în suflet un curios simțământ de singurătate și melancolie,-iar mai încolo,imensitatea apelor,frământate de un continuu și misterios neastâmpăr.

Valuri mari și negre ca adâncurile din care s'au născut,se ridică și se prăbușesc unul după altul,fărâmițându-se apoi pe plaje în mii de nestemate.Glasuri multe,neînțelese,se îmbină într'un cor năpraznic, repetând mereu repertoriul concertului fără de'nceput și sfârșit.

Mi-au revenit în minte,în aceste clipe,versurile marelui poet Vicente de Carvalho,citite cu luni înainte:

" Mor,belo mor selvagem
" Das nossas praias solitarias!Tigre
" A que as brisas da terra o sono embalam,
" A que o vento do largo eriça o pélo!"
. . . .

Brasil 1951.

Nic. Iancu PĂLTINIȘANU

x X x

TREI POEME
de
Tudor Arghezi
-

MARINĂ

Unda 'ntinsă, val cu val
Până 'n malul celalalt
Spală 'n lapte de opal
Cerul scund și plopul nalt.

Trei sau patru,'n mal,pescari
Stau de ceasuri fără număr
Muți,ca niște cărturari,
Subt umbrele pan' la umăr.

Peste zare, uriașă,
Creasta-și suie un hotel;
In tot cerul, dat camașă,
A 'mbracat azurul el.

Și-i silit și lacul sur
Sa-l îmbrace cu lumină
Și să lingă împrejur
Frumusețea lui meschină.

MIEZ DE NOAPTE

Intâlnite 'n varful crucii,
Față 'n față, steaua, luna,
Se privesc și, câte una,
Stelele deșteaptă nucii.

Și pe-al cerului pieptar
Scapără frumoșii teferi
Sumedenii de luceferi,
Plini de voie și de har.

Din apus la răsărit
Toată iarba de pe cer,
Mică 'n bob cât un piper,
A 'nflorit și-a tresărit.

Și pe când îmbătrânește
Lumea, jos, printre cotețe,
Intr'o nouă tinerețe
Zilnic cerul se sporește.

SEARĂ

Un paianjen,ca un neg,
Umblă lung în șase peri.
Abia-l vezi și e întreg
Cu nevoi și cu dureri.

Vine dela munca lui,
Nu se'nșala de picior
Il așteaptă,colo'n cui,
Casa prinsă de urcior.

Nu mă vede,nu mă are,
Nu mă știe de nimic.
De ce-oi fi atât de mare?
De ce-i el atât de mic?

x X x

N'AM AUZIT

d e

FAUST BRĂLESCU

-

Cântat-au iar cocoşii pe negrele întinsuri,
prevestitori de trudă,distrugători de visuri ?
N'am auzit.
N'am auzit nimic...
Doar foşnet lin de şuviţe grele,
pe umerii albi şirag de mărgele.
Şi glasul tău, uşor ca un svon de albine,
umplând nemărginirea din umbră şi din mine.

M'a chemat în desnădejdea nopţii cineva ?
De-a fost aievea, de-a fost undeva,
n'am auzit.
N'am auzit nimic...
Nici strigăt, nici ecou depărtat,
pe marea de visuri, de vânturi purtat.
Doar geamătul tău, ce-atâtea îmi spune,
sub aspra-apăsare de braţe nebune...

Un suflet a urlat sub lovitura sorţii,
la marginile lumii, sub infinitul bolţii ?
N'am auzit.
N'am auzit nimic...
Nu ştiu nici de-ai fost tu sau eu,
un simplu muritor, un lucifer, un zeu.
In haosul ce'ntinde mantie de gigant,
durerile par zâmbet, iar cugetul neant...

Arde lumea ?
Pământul se frământă ?
Ce-mi pasă !...
Chiar de s'ar duce casă după casă.
Chiar de-ar fi scris să piară în furtună,
pământ şi cer...şi dragostea nebună,
- Loveşte!...Nu-mi cruţa,nici plânset,nici suspine.
La sânul tău,iubito,minciunile sunt line...

Faust Brălescu

LIRICA MODERNĂ ÎN PANAMA

de

ŞTEFAN BACIU

Despre literatura Republicei Panama,nu se ştie nimic în cultura românească,.Anumite atitudini subalterne faţă de aşa numitele culturi apusene, a căror calitate era de foarte multe ori discutabilă,dacă nu chiar regretabilă,ne-au depărtat de regiuni întregi,pline de o coloare pe care nici n'o putem bănui.N'am ştiut,astfel,că Brazilia este un mare continent liric, şi încă nu ştim, că o serie întreagă de republici latino-americane sunt adevărate rezervorii de poezie,a căror necunoaştere, nu poate decât să dăuneze celor care sunt cu adevărat interesaţi să adâncească poezia contemporană.Panama - ţară îndepărtată,despre care politicienii care ne-au condus,au creiat o noţiune asemănătoare chipului lor,prin cuvântul "panamaua",care revenea în gazete,oridecâteori o noua coţcărie era dată in vileag. Dar despre Panama,ţară de poeţi şi de cântece,despre lumea de sunete care trăeşte acolo,departe,sub tropic,nimeni nu şi-a luat osteneala să dea o lămurire.Ce greşeală de neiertat a fost aceasta, se va vedea poate din paginile care urmează, şi care vor să redea puţin din viaţa poetică a ţării latine, pe care noi nu o cunoaştem.

Ca şi articolul despre poezia modernă în Brazilia, aceste pagini nu sunt altceva,decât fişe prelucrate fugar,pentru a da o imagine momentană. Intreg materialul folosit în aceste note, urmează să fie lărgit şi aprofundat,alcătuind o carte de studii,în care ne propunem să analizăm poezia tuturor ţărilor Americei Latine.Aceste pagini nu au deci pretenţia de a fi nici complecte,nici definitive.Ele vor să dea doar o imagine a unei lumi,pe care trebuie neapărat s'o cunoaştem.Şi pentrucă viaţa destul de agitată şi de grea a scriitorului în exil, face ca planurile sale să nu poată fi realizate aşa cum ar vroi, am crezut nimerit, ca până la apariţia cărţii pe care o pregătim, să dăm - din când în când - câte un capitol,concentrat şi rezumat, atât cât poate să încapă într'o revistă,care are şi alte lucruri de spus.Când va veni ziua cărţii,nu se va mai putea scrie pe harta Americii Latine HIC SUNT LEONES. Asta vrem şi pentru asta trudim.

***

Viaţa intelectuală a republicei Panama, este destul de veche,chiar dacă primele manifestări nu sunt din cale afară de importante. In timpul Coloniei au răsunat câteva acorduri, dar istoria literară nu le aminteşte. Ele au trecut,cu timpul şi cu vântul,în uitare. Hernando de la Cruz, un călugăr care a vieţuit pe acele meleaguri, pare a fi fost poet şi pictor, dar din munca sa nu ne este cunoscut nimic. Cu toatecă n'a trăit numai în Panama,ci şi în Ecuador,în nici una din aceste două ţări, nu s'au aflat încă urme ale trecerii sale prin domeniul artei.O ceaţă deasă învăluie activitatea celui care este considerat ca un precursor.Un alt poet al timpului,a fost Don Victor de la Guardia y Ayala, care a compus tragedia "Politica lumii",dar şi despre acesta,izvoarele sunt extrem de nesigure,după cum ne asigură bine informatul cercetător şi istoric literar don Rodrigo Miro,cu al cărui nume vom mai avea încă ocazia să ne întâlnim în aceste pagini. "In orice caz,literatura colonială din Panama nu oferă mai mult", ne asigură Miro, în prefaţa excelentei sale Antologii a liricei moderne din Panama, apărută în 1941,în editura "ERCILLA",în Santiago de Chili.Avem toate motivele,să nu punem la îndoială afirmaţia lui

Când Panama se separă de Spania,situaţia numai era aceeaşi.Miro afirmă, că prima generaţie poetică a Istmului de Panama, a apărut între anii 1830-1840, şi noi confirmăm afirmaţia aceasta, după ce am cetit cu multă băgare de seama o parte însemnată din producţia epocei. Desigur: nu este vorba de poeţi cu majusculă, în înaltul înţeles al cuvântului, în orice caz însă,putem spune, că o conştiinţă poetică începe să se trezească înca de atunci.Victor Hugo,Lamartine,Alfred de Musset,Byron,erau modele mult imitate şi prea iubite,ca dealtfel şi în ţară la noi.Pretutindeni,aceşti poeţi făceau victime,aşa că prezenţa lor în Panama,nu trebuie să mire pe nimeni:boala secolului nu cunoştea fruntarii.Dar în afară de aceste influenţe mondiale, lirica panameză a fost tributară în acea vreme puternicei tradiţii clasico-romantice din Colombia, fapt care dă acestei poezii un ton aparte.Faptul acesta nu trebuie sa mire pe nimeni, dat fiind că până la cucerirea independenţei sale,Panama făcea parte din Colombia. Tinerii panamezi,care pe acea vreme îşi făceau studiile în Bogota,capitala Colombiei,se aflau într'un oraş,a cărui viaţă literară era extrem de puternică şi de marcantă. Primii reprezentanţi ai acestei generaţii sunt: Tomas Martin Feuillet(1834-1862), Amelia Denis(1836-1910) întâia femeie-poetă, Gil Colunje(1831-1899) şi Jose Dolores Urriola(1834-1883). Ei toţi,chiar dacă nu sunt mari şi originali poeţi, ceeace de bună seamă că nu sunt,au însă meritul, că au pregătit atmosfera pentru adevarata poezie, care azi este atât de bogată.Un merit minor,dacă vreţi,dar un merit incontestabil, pe care şi Nicolae Nicoleanu şi Al. Depărăţianu şi Carol Scrob l-au avut în literatura noastră.

Scriitorul panamez Guillermo Andreve,un bun cunoscător al literaturii ţării sale,afirmă,că după ei a urmat "nimic,nimic,nimic," Judecata ni se pare puţin cam absolută, dar este sigur, că mare lucru nu a fost produs. Luptele politice,în care spada era mai importantă decât condeiul,au răpit timpul celor care trăiau o viaţă agitată, caracteristică tuturor republicilor Istmului. Inceputul secolului, înseamnă însă pentru Panama o dublă şi extraordinar de importantă revoluţie,în cel mai absolut înţeles al cuvântului. In anul 1903, Republica deveni independentă, şi începu să joace un rol de seamă,care a fost pe urmă accentuat prin construirea Canalului.Panama deveni o realitate.Panama exista.Panama începe să gândească şi să creieze independent, aşa cum trebuie să se întâmple în mod firesc. In anul 1904, scurt timp după proclamarea independenţei, Guillermo Andreve intemeiază o tribună de gândire şi acţiune panameză, intitulată "Heraldul Istmului". In coloanele acestei foi, poezia tinerei republici prinde aripi. Din cauza aceasta "El Heraldo del Istmo" are o importanţă istorică,şi în paginile sale trebuie să se caute începuturile unei poezii şi a unei gândiri literare autentic panameză.Rodrigo Miro afirmă următoarele cu privire la revista lui Andreve:"El Heraldo del Istmo"deschide cel mai important ciclu al embrionarei noastre istorii literare".Epoca este a strălucirii modernismului castelian,reprezentat prin poetul de geniu,care a fost marele Ruben Dario(nu am auzit niciodată numele lui în ţară,cu toatecă l-am auzit pe al lui Geraldy...).Barzii timpului,imită cu disperare pe maestru, şi personalitatea sa intercontinentală striveşte pe toţi aceia,care nu au sevă proprie pentru a putea rezista.Acum versificatorii se aleg de poeţi. Fenomenul se întâmplă în întreaga Americă Latină, unde bantuia o adevărată boală rubendariană. Nici chiar Spania-Mamă nu a fost cruţată de acest fenomen!Mişcarea literară ivită la 1903-1904,prin ce are mai ales şi mai bun,este însă suflet din sufletul panamez. Acest fapt trebuie remarcat şi consemnat.Reprezentanţii mişcării sunt tipicii panamezi, în primul rând prin coloarea locală a operei lor. Cel mai de seamă dintre aceşti poeţi,bardul naţional,sărbătorit şi recitat în toată republica,este Ricardo Miro(1883-1940). El nu este un modernist în accepţiunea obicinuită a cuvântului,ci un romantic modern,un om al nopţii tropicale,plină de cele mai ciudate taine,care îi şoptesc o poezie fermecată. Dat fiind că Miro apare în viaţa literară odată cu republica,mulţi l-au numit "poet al republicei"-în sensul pejorativ al cuvântului. Dar chiar

daca Miro a scris multe imnuri și strofe"oficiale",care i-au adus glorii si onoruri,consulate și slujbe,opera lui‧rămâne prin ce are mai bun,piatra unghiulară în noua poezie panameză.Puțini poeți au scris atât de frumos strofe despre lună și despre desele umbre ale nopții, iar poezia sa "Patria",conține în opt strofe de-o nebănuită frumusețe tropicală, chintesența‧autenticei poezii patriotice,fără false sforării,fără figuri banale și retorică de bâlciu. In Ianuarie 1937, studenții îl aleseră și-l proclamară "Principe al Poeților" - distincție pe care Miro a meritat--o din belșug.Antologia sa poetică(1907-1937)editată cu acel prilej și reeditată de fiul său,criticul Rodrigo,la începutul acestui an,în Guatemala, cu un excelent studiu critic, și o serioasă contribuție bibliografică,îl situiază între fruntașii poeți ai Americei Latine.Eterna sa pasiune pentru poezie,îl face să editeze revista "Nuevos Ritos"(1907),în care au apărut unle din cele mai interesante poeme ale tuturor poeților generației sale.Ani lungi și plini,aceste pagini au publicat floarea poeziei.

Alți buni poeți,chiar dacă cronologic pot fi situați într'o epocă puțin anterioară, sunt: Dario Herrera(1870-1914)care a scris și excelente pagini de proză,dovedindu-se în același timp un strălucit tâlmăcitor al poeților francezi, pe care i-a încetățenit în Panama; Leon Antonio Soto (1874-1902), Demetrio Fabrega(1881-1931)în ale cărui poezii apare un ton neoclasic, dar care totuși a fost un înțelegător sprijinitor și susținător al activității tinerelor generații, al căror stil, considerat întâiu ca revoluționar,avea să schimbe fața poeziei panameze.Din punctul acesta de vedere, el a fost un singuratec, dat fiind că mișcarea de înnoire nu s'a bucurat la începuturile ei de înțelegerea și atenția "bătrânilor". Spre a încheia seria,trebuie să mai amintim pe următorii:Enrique Geenzier (1887),care a semnat și cu pseudonimul femenin Clemencia Isaura,obținând un mare succes în saloane,apoi pe Maria Olimpia de Obaldia(1891), o poetesă de ținută,care a fost distinsă cu numele de Maria de Panama,deoarece opera ei este oglinda fidelă a sufletului femeii panameze. Este cea dintâiu femee din Panama, care n'a considerat poezia ca pe o distracție de album,ci ca pe o vocație și-un meșteșug, caruia i-a închinat tot ce a avut mai bun.

Ceva mai tânăr decât aceștia, și de aceea <u>căzând</u> oarecum din rândul "generației",este Demetrio Korsi(1899), care este atât de popular în Panama, încât până și lustragiii îi cunosc poemele. După părerea noastră, Korsi este subevaluat în țara sa, și aceasta pe nedrept. I se reproșează mereu,că este un pal elev al marelui poet peruan Jose Santos Chocano,dar cei care ridică asemenea obiecții,uită să analizeze și poezia sa profund originală.Ajunge să spunem,că el este creatorul liricei afro-panameze,reușind să îmbine în strofe rare, sufletul Africei și viața de azi a republicei.Este poetul cosmopolit al unui pământ tipic cosmopolit, redându-l în tonuri și colori cuceritoare. Puțini au scris versuri urbane mai frumoase,decât acest poet, care a ridicat un monument Țării sale, în pagini care chiar dacă sunt puțin uitate,vor ieși din nou la lumină. In cărțile sale"Vântul din munte", "Blok",și mai ales în fermecătoarea culegere"Greerul‧care-a cântat peste Canal",fiecare cetitor și iubitor de poezie, va găsi lucruri care se rețin. Din aceeași "serie" fac parte și Ana Isabel Illueca(1903) și Antonio Isaza A.(1910), dar poezia lor este oarecum sub nivelul liricei lui Korsi.

Peste puntea aceasta,vin alte nume,alte preocupări,alți oameni,meniți să înnoiască profundamente poezia panameză. Este vorba de generația care a apărut puțin timp înainte de 1930.Din punct de vedere al artei poetice, ca și din punctul de vedere al originalitățiii panameze, este cea mai valoroasă generație,cea mai desăvârșită,în care, asemeni unui uriaș cazan, se contopesc toate influențele europene,"ismurile"posibile,aliindu-se cu focul sufletului panamez,căruia "băeții"‧i-au rămas credincioși,în ciuda tuturor modelor și modelelor. In‧poezia‧lor,tropicul apare într'o lumină nouă.Rebelii aceștia reușesc însă,în scurt timp, să creeze o nouă mentalitate. Prin editarea de reviste efemere (cine poate să uite revistele

noastre din preajma anilor 1930-1935?), prin conferinţe şi simple întâlniri în cafenele,locuinţe şi pieţi,poeţii cuceresc opinia publică.Intră la Universitate, obţin locurile dintâiu la concursurile anuale ale premiului "Ricardo Miro", patronat de Ministerul Culturii, într'un cuvânt, aduc un nou orizont în literatura panameza.

In anul 1929,Rogelio Sinan(1904)care se afla pentru studii în Europa, trimite dela Roma cartea sa de versuri"Onda".(Unda)A fost bătaia de tobă pentru un nou început, şi dincolo de extravaganţa juvenilă, atât de necesară,în aceste pagini se întâlnea o artă nouă,care cucerea şi enerva în egală măsură.Şi asta era important!Seniorii trebuiau loviţi peste chelie,şi din când în când, mai era necesar să fie călcaţi pe bătătură. Sinan deveni"şeful"unei generaţii care-ce e drept-zace încă în anonimat. Era primul între cei dintâi. "Onda" echivala cu o fereastră deschisă în literatura panameză, iar Sinan era un deschizător de căi. Cărţile sale care au urmat după acest prim ton,sunt valoroase,cu toate că noi credem că poetul a jertfit prea mult unei forme dure şi împietrite.Cel mai desăvârşit poet al generaţiei,este incontestabil mulatrul Demetrio Herrera S.,(1902-1951)un mare,un pur şi un autentic poet. In tot cursul umilei sale vieţi,a fost cântăreţul străzii,al iubirilor simple,al cerului panamez, al unei sărăcii pe care a iubit-o, pentrucă niciodată, până la moarte n'a înţeles s'o părăsească.Cântecele lui,sunt ale poporului său. "Trăeşte boema puţin elegantă a locului" scrie don Rodrigo Miro, despre acest poet,care n'a lăsat după el o operă stufoasă, dar în schimb a dat o Poezie. Cântecul său este cuprins în"Kodak","Poemele poporului", şi în volumul premiat"Fereastra",care a apărut cu puţin timp înainte de moartea sa.Nu ştiu încă dacă numeroşii săi prieteni au decis să strângă într'o carte poezia sa,care - împreună cu aceea a lui Ricardo Miro - aparţine republicii întregi.

Un alt poet de valoare,este Roque Javier Laurenza(1910), diplomat şi esseist,unul din exemplarele umane cele mai stranii pe care le-am întâlnit.Profund cunoscător al lui Valery,boxeur şi om de lume,acest poet n'a publicat decât puţin.Dar tot ce-a ieşit la lumină,este de o valoare incontestabilă. Autor al plachetei "Poeţii generaţiei republicane"(1933), Laurenza s'a dovedit a fi un mare polemist,pe care îl admiri,chiar când n'are dreptate.Atitudinea sa de negativist,mi-a amintit de Eugen Ionescu, ferocele polemist,care în "NU"a încercat să"nege"pe Barbu,pe Arghezi,pe Rebreanu, tot ce este mai bun în cultura românească. In masura în care negaţia este făcută cu talent,aşa cum era cazul la amndoi,am cetit cărţile cu o voluptate de netăgăduit. Ricardo J.Bermudez(1914) care a fost câteva luni şi ministru al educaţiei,este un bun poet,autor de frumoase poeme,pe care le lucrează cu o râvnă demnă de laudă.Tobias Diaz Blaitry (1919)a scris lucruri de valoare,ca si Eduard Ritter Aislan,Changmarin, Mario Augusto, Antonio A.de Leon şi o întreagă falangă de tineri, între care cel mai făgăduitor, şi în acelaşi timp realizat, ni se pare a fi Homero Icaza Sanchez.In opera sa este vizibilă nu numai o frumoasă cultură poetică,ci o sigură cunoaştere a meşteşugului, un humor care aminteşte de Laforgue,însă de-un Laforgue tropical. Cartea sa "Primele poezii"(1947)este o mărturie de necontestat a afirmaţiilor noastre,iar ultimele sale versuri,indică un drum ascendent. Icaza Sanchez aliază rara cultură poetica,cu o cunoaştere a formelor versului, cum nu mulţi din tânăra generaţie pot s'o facă.Dela sonetul englesc,până la capricioasele forme spaniole,el îmbracă sensibilitatea modernă,într'o haină poetică rară. In acest loc trebuie să mai adăugăm, că poetul care reprezintă ţara sa în calitate de consul în capitala Braziliei,este un sincer prieten al literaturii şi al poporului român. Este unul din cei care ne stau alături în ceasuri grele.

Un grup de poetese formează o ramură aparte,în această bogată pădure lirică. Interesante ni se par Rosa Elvira Alvarez şi Stella Sierra de Ruiz Vernacci, care a obţinut în 1942 premiul de poezie, cu o culegere plină de farmec abia necunoscut în lirica feminină. Unul din numele de

ultima ora,este acela al poetesei Esther Maria Osses,care a tipărit volumul "Meaagiu", în care pâlpăie o frumoasă speranță. Sunt încă destule doamne, care scriu și publică versuri în Panama, dar noi vrem să vorbim numai despre poetese !

"Punte a nesfârșitului" scrie Korsi într'una din poeziile sale, despre Panama. Dar mica și vrednica republică e și o punte a celui de al "șaselea continent",cum este numită America Latină. Țară mică, țară bogată în cântece, care alături de Brazilia, Mexico, Guatemala,Peru,Chile și Bolivia,reprezintă o bună parte din poezia Americei. Pentrucă un lucru este sigur: cântecul Americei trăește în Panama !

x X x

TĂLMĂCIRI DIN LIRICA MODERNĂ DIN PANAMA

Demetrio K O R S I :

L U P T Ă D E T A U R I

Era ultimul taur ;
Se năpusti în arenă ca o mingie de cauciuc,
O ceată de besmetici erau toreadorii
Un necunoscut,spălăcit spadasin,
Cu tot curajul său era acolo.

Capete și afișe de băuturi răcoritoare
Se topeau în soare.
Taurul se gândea să iasă
Din program - însă muri
Ca un erou, între aplauze,
Nespus de corect.

*

Dèmetrio H E R R E R A S.:

N E G R U V E S T E J I T

Prin tine-a trecut timpul
la fel ca prin ramura unei plante,urgia
uraganului furios.

Dar opresiunea săracului și-a rasei ?

Cărbune ars
Nu mai roșești.

Negru distant.
Colț solitar
In care e noapte
Ziua și noaptea.

Pășește sub greaua și somnoroasa apăsare
A celor nouăzeci de calendare.

Eu sunt acuma strigătul tău !

Homero Icaza S A N C H E Z :

ORATORIU ŞI EPITAF PENTRU OMUL MODERN
(trei voci ş cor)

In my beginning is my end
T.S.Eliot

Vocea 1-a: Din pântecul unui mormânt
S'a născut omul modern.
Jumătate corb, jumătate floare.

Vocea 2-a: Jumătate corb, jumătate floare,
N'a ştiut ce e iubirea.
Cenuşiu trăi şi orb se stinse.

Vocea 3-a: Cenuşiu trăi şi orb se stinse
De durere sau nelinişte.
N'a deosebit plăcerea.

Cor: Omul modern trăeşte
jumătate corb, jumătate floare,
omul modern se stinge
fără să deosebească plăcerea
omul modern trăeşte
din durere sau din nelinişte
omul modern moare
făr' să cunoască iubire.

L'au ridicat să doarmă
în pantecul unui mormânt.

Epitaf: Zace-aici omul modern
Corb uscat, floare de vânt
Cenuşiu trăi şi orb se stinse.

*

Rosa Elvira A L V A R E Z :

P O R T R E T

Bărbat de statură mijlocie
Port tipărit în suflet
Portretul tău.

Dacă aşi fi suprarealistă
Te-aşi picta cu un singur ochiu rece,
clar, adânc şi migdalat.

Gura ta: largă tăietură
mustoasă, puternică şi-amară.

Ţi-aşi îndoi umărul
cu sacul melancoliei.

Şi în portretul terminat
te-aşi pironi în perete
ca pe-un crucificat.

In faţa ochiului tău adânc
a largii guri
şi-a sărutului amar
a-şi visa:

Blondă Magdalenă
Ucisă de doliu.

*

Tobias Dias B L A I T R Y :

P O P O R U L

Poporul e-o
piaţă largă şi luminoasă;
Un râu;
Un fluviu şi-o albie de apă;
O biserică fără turlă
Şi-un clopot
Dela o mie cinci sute şi nu ştiu cât.

...Şi câteva case...

oOo

Tălmăciri din limba spaniolă de ŞTEFAN BACIU

MAMA ŞI ASTRONOMIA

NUVELĂ DE VASILE POSTEUCĂ

Ies adesea cu fratele meu de cruce,Doru Cordun,în noaptea canadiană pentru a mă regăsi în preajma prieteniei lui binefăcătoare şi a ne pierde împreună în imensităţile de ani şi mii de ani lumină ale cerului înstelat.Pentru a ne desfăta sufletele în împărăţia tăcerii ce incepedincolo de marele oraş,dincolo de sgomotul şi graba ucigătoare a zilei.Are acest om,fără de care exilul meu la lume ar însemna moarte,darul minunat de a deschide porţile marilor linişti de dinlăuntrul inimii şi a le învecina cu pacea mântuitoare a unui apus de soare peste şesurile nesfârşite,sdrenţuit în flăcări sângerii peste creasta unei păduri sau răsfrânt în apele clare ale lacurilor ce înmulţesc peisagiul şi-i dau splendoare magică,de oglindă fermecată.Şi asta desigur datorită faptului că el ştie să dea sfinţenie tăcerii.Eu când vorbesc se întâmplă uneori să spun ceva.Când tac însă,sunt gol.Pe când el,di-abia în marginea tăcerii începe să spună esenţialul,frumosul,răsvedirea înţeleaptă a lucrurilor şi minunilor.El ştie să tacă.Sub mângâierea uşoară a brizelor nopţii tomnatece,care ne aduc de departe miresmele grădinilor bogate de rod, şi uneori aroma sărată a largurilor oceanice,ne aţintim privirile pe şerparul căii lactee,de unde ni se coboară în suflete zâmbetele de lumină şi bunătate ale celorlalte depărtări pe care numai mintea,în cercurile ei din ce în ce mai largi le poate curpinde.Din pragul acestei nesfârşite linişti cosmice,cuvintele prietenului meu,n'au nimic comun,cu vorbele noastre cele de toate zilele.Sunt cu totului tot altceva.Materializare a unei splendide muzici pe care numai inima regăsită o poate auzi în catedrala sfântă a cerurilor,conturare a unor veşnice înţelesuri fără de fericirea curată a cărora viaţa de aici e numai noapte şi mers amarnic,prin glod.In asemenea momente,care în noaptea veghierilor noastre sunt totuşi numai insule înflorite în larguri de ape,orice-ar spune el,are parfum de noutate,greutate de adevăr care desleagă de chinuri şi păcate.Cele două minuni descoperite de Kant:majestatea cerului înstelat de de-asupra noastră şi ordinea morală din noi,nicicând nu mi-au părut mai adevărate,mai mişcătoare prin duioşia resemnărilor lor atât de umane,ca atunci când le-a îmbrăcat el în odăjdiile de aur ale tăcerii lui pline şi vii.

– Ştii,dragul meu,isca el câte-o pauză în liniştea fără hotare,că adesea,cum stau aşa pierdut în starea asta de rugăciune,de vărsare vie în univers,cum aş zice ca sa-l parafrazez pe Arghezi,mă regăsesc pe de-antregul în afirmaţia lui Papini,că omul pentru a-şi putea fixa graniţele trebuie să se ocupe,incendiat de mari elanuri transfigurătoare,de muzică, filosofie şi astronomie.Filosofia ar însemna chinuirea gândului,disciplinarea lui într'atâta,încât să-şi recunoască,smerit,limitele,neputinţa,şi după ce s'a svârcolit îndeajuns,să ştie a tăcea,a da voie tăcerilor să vorbească.Pentrucă tăcerea e glasul lui Dumnezeu.Astronomia la rândul ei,scoţându-ne în largurile ameţitoare ale miilor de ani lumină şi'n împărăţiile fără hotar ale nesfârşitelor galactii,ne ajută să ne lărgim mintea.Să ne spaţializăm mintea.Să cuprindem în ea Totul,în cercuri din ce în ce mai largi,mai luminoase.Şi asta se poate face şi deasupra cărţilor,exercitându-te pe dimensiunile gândirii pure,matematice. Dar se poate realiza cu mare succes şi prin ieşirea în noapte. Desigur

ea mi-aş dori o armonizare a gândirii matematice cu contemplaţia aceasta aducătoare de pace.Şi mi-aş dori şi bucuria de a privi ceasuri întregi prin lentilele marilor telescoape,cum e cel dela Palomar de-o pildă, de pe înălţimile marilor observatoare astronomice,dar în ultimă instanţă,m'aş întoarce pe pragul de rugăciune şi tăcere al unor ceasuri ca cele de acum.Pentrucă numai scoborîrea în pacea lor adâncă îţi dă certitudinea,conştiinţa clară,că infinitul e numai în noi.Şi de fapt numai această conştiinţă,care ajunge cu vremea să ne pătrundă cu elixirul fermecat al cunoaşterii directe,cele douăzecişipatru de ore din zi,până'ncotlonul ascuns al oricărei clipe,oricât de neînsemnată ar fi ea, pune capăt definitiv exilului nostru la lume.Pentru că,în adevăr,nu există lume decât în noi.Nu există nimic în afară.Toate sunt şi se întâmplă în interiorul conştiinţei noastre.Şi,ştii ce înseamnă asta,tradus în limbajul nostru de toată clipa?

Mă uit la el şi nu-i pot da nici un răspuns.

Vreau să întâmpin şi eu cu gestul cinstitor al tăcerii,concluziile unor gânduri cari în gura lui seamănă a lanuri de trandafiri ce-şi risipesc miresmele în vânturile calde ale primăverii.

- Inseamnă că nu există moartea,balaurul grozav care ne otrăveşte,cu teama şi neştiinţa,trecerea prin această minunată vale a experienţei. Noi ne temem pentrucă privim şi înţeleg lumea ca ceva dinafară noastră.Când ne reintegrăm însă în pacea şi majestatea nesfârşitului,ne mântuim de orice nelinişte.Ne întoarcem în conştiinţa paradisului de altădată,pe care prin această separare de univers,de întreg,l-am pierdut.

- O,de-aş putea,măsoară Doru Cordun,toată zarea,cu un gest larg,de figură mitologică,aş scoate acum în noapte,toată lumea marilor oraşe,să privească cerul,să guste pacea şi harul divin care se revarsă în valuri peste marile întinderi.Aş lua biciul lui Hristos,cu care el a golit sinagoga,şi aş goli toate crâşmele,lupanarele,marile adunări în care se vântură numai vorbe,şi i-aş aduce pe toţi să privească cu ochii mari,cu inima smerită şi deschisă la maximum,tăcerea sclipitoare a unei stele. Avem atât de puţin timp pentru a căuta şi a vedea realitatea,pe planul acestui vis care este viaţa,privită şi înţeleasă de pe planul unei conştiinţe mai înalte,încât e în adevăr,păcat să dormim,să ne cheltuim în beţii sau îngrijorări zadarnice pe marginea unor nemernice afaceri materiale.Vezi,dragul meu,a trăi azi,în comparaţie cu viaţa de acum două mii de ani,e o mare binecuvântare.Expansiunea minţii noastre de azi e infinit mai mare ca acea a astronomilor greci,de-o pildă.Cosmosul lor se suprapunea sistemului nostru solar şi se oprea în pragul alb al căii lactee.Noi însă ne-am aventurat în largul galactiei,care cuprinde milioane şi milioane de sisteme solare.Şi din largul galactiei noastre,am mai prins,peste imense depărtări,încă alte aproape o sută de galactii. Ni-i cercul minţii atât de larg încât îndată vom avea dreptul la certitudinea de a-l cuprinde în ea şi pe Dumnezeu.Vezi,după asemenea nopţi dăruite de harul esenţialului,nu e greu să te întorci acasă şi să parcurgi împăcat cele douăzecişipatru de pagini de formule ale lui Einstein, care cuprin Totul.

Şi ca să nu ne pierdem firul celor începute,să ne oprim puţin şi în pragul fericirii celei mari:muzica.Ce-am putut eu îngăima până acum despre astronomie n'a fost decât încordare a minţii,întindere a unui elastic care totuşi e mărginit.Există însă un mod de a cunoaşte,pe care eu l-aş numi esenţial.Felul de a te pune în contact direct cu adevărul,cu realitatea ultimă,fără gândire,fără vorbe.Acest fel de a fi în adevăr, de a fi adevărul însuşi,e muzica.Pentrucă,oricât,filosofia şi astronomia,sufăr de neliniştea căutării.Muzica însă,e stare,trăire în Dumnezeu. In adâncurile ei absolute,ea e pacea sfântă din izvoarele de nebănuită energie ale căreia a început creaţia.Aci Dumnezeu e atât de acasă,încât nu mai întrebi de el,nu-l mai cauţi şi nici nu-l mai vezi.Au dreptate poate preoţii din secta budhistă Zen,când spun că suntem în Dumnezeu deabia acolo unde el nu mai există.

Dar să revin la muzică.Pentru a trăi forma aceasta ultimă a ei,e necesar desigur să ne eliberăm mai întâi de poverile lutului,în largul simfoniilor lui Beethoven,în profunzimile rugăciunilor grăbite,strigate,ale lui Bach sau în recitalurile,de orgă cosmică,ale lui Brahms.Secolul nostru ucide muzica pentrucă nu vrea să se'ntoarcă în largurile lui Dumnezeu...

De aci înainte cuvintele nu mai pot exprima nimic.Mă uit în ochii lui Doru Codrun unde se aprinde o stea stranie a rugăciunii,şi'n preajma ei îmi frâng genunchii şi eu,până nu mai sunt.Pentrucă eu înţeleg ce spune el numai când înconvoi cerbicea gândului,cu braţele de foc mistuitor ale rugăciunii,şi-l supun ca pe-un taur,plecând în lume,gol,singur,liber...

Târziu ne trezim amândoi pe ţărmul cunoscut al lumii noastre de aci. Căci,dela o bucată,liniştile îşi închid porţile şi ne isgonesc din cetatea lor.Poate unde nu vor să ne scrumească,să ne sfarme bucuria vieţii, bucuria smerită de a fi copii ai pământului.

Insfârşit în mantia de răcoare a nopţii,ascunzându-ne obrajii în gulerul acestei tristeţi de a nu mai fi unde am fost,ne întoarcem cu paşi calmi spre casă.Şi pe cărarea ceastălaltă,din lume,Doru Cordun ţine să mă facă părtaş uneia din minunatele lui trăiri.

- Când admir îndelung poemul atât de ritmat şi rimat al stelelor, mă duce adesea gândul la mama.Ii simt sufletul lângă al meu,tremurând ca un fuior de lumină,sub priveghèrea paşnică a lui Ganimed sau în preajma Cloştei cu pui de aur.O mai fi,biata,acasă,la Stăneşti? O fi priveghind şi ea înlăcrimată,dealungul nopţii de groază şi nesomn,undeva în pustiul Siberiei? O simt adesea cum mă caută sub mângâierea caldă a unei stele comune,supunându-se din toată inima voiei lui Dumnezeu.Pentru că şi mama are astronomia ei rotundă.Ea e încă dincolo de Kepler şi Copernic, dar oricum universul ei e rotund,întreg.Toate se mişca în mintea şi inima ei cu un sens precis.Au rotunjime,nu cad pe muche,nu rănesc.

Urmează o lungă tăcere în care paşii ni-se înscriu ca nişte rime în faldurile mătăsoase ale liniştei.Simt gândurile cum ne merg ca doua oşti în marş spre locul aceleiaşi serbări.Dar nu îndrăznesc să mai întreb nimic.

- Am început a-ţi înşira toate astea,mă rupe el,nedumeririlor,pentrucă mă întreb adesea dacă biata mamă,mă va fi iertat în sinea ei pentru îndrăzneala ce-am avut-o odată de a-i strica ordinea cosmosului.M'am apucat să-i explic rotaţia pământului în jurul soarelui şi asta a stârnit bucluc mare în sufletul ei.Dar ca să înţelegi toată istoria mea,şi de ce anume în seri de acestea îi cer mereu iertare mamei,trebuie să-ţi spun păţania dela capăt.

Terminasem liceul şi trebuia într'un termen foarte scurt să depun actele pentru a fi admis la bacalaureat.Imi lipsea certificatul de naştere şi în ultimul moment a trebuit să alerg acasă,ca să i-l cer preotului. Era într'o amiază şi seara pleca ultima poştă cu actele,la Cernăuţi,unde avea să funcţioneze comisiunea de bacalaureat.Ia-o,deci,la picior,băete! Aveam de făcut şasesprezece kilometri dus şi şasesprezece întors. M'am întins drumului cum am ştiut mai bine şi în două ore eram acasă.Leoarcă de sudoare,dar simţind în suflet o fericire rară pe care mi-o da întotdeauna întâlnirea cu pădurea,cu Dealul cel Mare,la picioarele căruia se întindea satul,şi mai ales întâlnirea cu oamenii,care văzându-mă că scobor dealul,nu întârziau niciodată să-mi iasă'n cale,ca să ne dăm bineţe, să mă cuprindă ca pe un copil al lor,să-mi spuie ceva de tata.

- Ah,cum s'ar bucura el,tata,să te vadă acum,domnişorule.Ar muri de bucurie a doua oară,săracul...

Dar când am intrat în sat,m'a cuprins un sentiment straniu.Ţipenie de om pe drum.O tăcere de ţintirim peste tot.Atmosfera aceasta stranie mă contraria.Nu puteam să-mi explic ce s'a întâmplat.Nu-i vedeam pe oameni nici în livezi la lucru,nici în ogrăzi,trebăluind pe lângă casă.De

fapt plouase înainte de amiază și-mi ziceam că or fi stând și ei în casă,să se mai odihnească,dar totuși par'că era ceva ciudat în această liniște.Grăbit însă ca să mă'ntorc înapoi cu certificatul,n'am mai dat atenție acestui fapt.Am croit-o peste livezi,ca să ajung mai repede acasă. De-abia aci m'am lămurit de ce satul părea mort.Am intrat întâi în casuță,cum zicem noi în Bucovina primei odăi în care e și bucătăria. Nimeni. Atunci am deschis ușa la casa cea mare,odaia de sărbătoare.Și ce să văd? Pe masă ardeau lumânările cele mari pe care mama le sfinția în fiecare an, la Paște.Și în jurul mesei erau toți ai noștri,în genunchi,rugându-se : mama,surorile,frații,câțiva vecini,Mătușa Maranda.O scenă de groază, de sfârșit de lume.Pe masă era pusa Biblia și sticla cu aghiasmă.

- Ce-i asta,mamă? Ce s'a întâmplat cu voi? Ce-i? Vine potopul?

- Cum,tu nu știi nimic,măi băete? Ce ai căzut acuma,din cer?

- Ce să știu,mamă? Spuneți-mi și mie ce s'a întâmplat.Și prin sat e o tăcere de par'că toți oamenii au fost prefăcuți în stane de piatră...

- Cum,dragul mamei,voi aieștea care umblați la școli nu mai aveti ochi de văzut? V'a luat Dumnezeu mintea? N'ai văzut că a plouat cu pucioasă și cu funingine?

In adevăr în ziua aceea plouase cu un fel de funingene.Ne adunasem și noi cu profesorii,la școală,ca să ne dăm seama de acest fenomen nou, dar imediat am auzit o explicație plauzibilă,la radio,și faptul a trecut aproape neobservat.Fără importanță deosebită.In sat însă el luase proporții de catastrofă.Mătușa Maranda a explicat faptul conform Ipistoliei Maicii Domnului.

- Vine potopul.Sfârșitul lumii.Așa cum scrie la cartile sfinte că întâi are să vie o ploaie cu funingine și apoi alta cu foc,de are să ardă pământul șapte stânjeni în adâncime...

Drept aceea toți oamenii satului s'au primenit ca de sărbătoare, au alergat din casă'n casă și s'au iertat cu cei în ceartă,și acum strânși la olaltă,pe rudenii,citeau ceasloavele și așteptau,din clipă'n clipă, înfricoșați,venirea focului din văzduh,cutremurarea pământului,moartea.

- Bată-vă ,să Vă bată,fac eu,mai în glumă,mai în serios,ca să nu-i ofensez.Și n'ați putut fugi unul până la Părintele Grigore sau la Domnul Gheorghe ca să vă lămurească ei,cei cu cenușa asta purtată de vânturi prin văsduh și scoborîtă acum pe pământ de ploaia asta?

Intâi m'au privit cu necaz ca pe unul care spune o blasfemie,batjocorindu-l pe Dumnezeu,dar la stăruințele mele,au cedat.S'au ridicat și au ieșit cu mine afară ca să ia cenușa de pe stâlpii gardului,în mână, s'o vadă,că nu e nimic altceva decât o biată cenușă.Le-am explicat eu,a treia și a patra,cam de unde poate veni ea,dar atunci n'aveam timp pentru rabdarea și încetineala ce ți-o cere o astfel de treabă,mai ales în cazul acela unde totul era brodat atât de adânc pe sentimente religioase. M'am mulțumit să-i liniștesc doar,și am alergat la părintele ca să-mi facă o copie de pe "mitrică",și de-acolo să pornesc iar,cu limba scoasă, spre Sirete.

Părintele Grigore era calm. Explicația calmului lui mi-a descrețit și mie fruntea.

- Ce-aș fi putut eu face,fiul meu sufletesc? Cu psihoza colectivă e greu de luptat,mai ales în situația mea ca preot.Și api nu uita că suntem în materie de credință.Am strâns și eu din umeri și am ridicat mânile spre cer:îndură-te,Doamne,de noi...Și la drept vorbind,nu-mi pare rău că a intrat o leacă frica în ei.Prea s'a întins răul în sufletele oamenilor dela o vreme încoace.Știi ce minunat e să-i mai vezi din când în când, slabi și goi,rupți de orice nădejde și scăpare,când numai Dumnezeu mai poate să-și arate mila și puterea? Păcat că nu ești aici,să vezi cât de plină o să fie sfânta biserică dumineca viitoare...

Haz și mai mare a stârnit,între profesori,însă,când,seara,le-am povestit și lor ce-am găsit în sat.Directorul meu Nicodim Ițcus,râdea cu lacrimi în ochi,gata să se tăvălugească prin toată cancelaria,după ce i-am

descris toată drama cu Mătuşa Maranda şi cu Ipistolia Maicii Domnului, cât şi cu cei şapte stânjeni de foc ai apocalipsului.Dar la urmă el a avut şi un moment de adânca înduioşare.Era şi el fecior de ţărani,de prin Horoadnicele Rădăuţului.

- Cu voi,dragii mei,care vă ridicaţi acum prin şcoală,va trebui să intre în lumea satelor noastre şi lumina,ştiinţa de carte,explicaţia pe limba mai modernă a universului.Voi sunteţi adevăraţii soli ai satelor noastre pe care părinţii v'au trimis să le-aduceţi focul,lumina,găteјul acela aprins din poveste...

Şi,iată,ajuns bacalaureat şi student,de-alungul vacanţelor celor mari, m'am apucat să culturalizez satul.Ceilalţi studenţi şi elevi râdeau de strădania mea,dar eu voiam să-mi ţin jurământul ce-l făcusem în seara aceea de la liceu,în adâncul inimii mele,îmboldit de cuvintele calde ale directorului.Adunam lumea la şcoală,duminecile,când nu era horă, şi le vorbiam despre câte mintea şi sufletul meu de atunci credeau c'ar trebui ei să le ştie:igienă,istorie,geografie.Iar sâmbătă seara îi strângeam la noi acasă,aşa încât să mă poată auzi şi mama şi să se bucure măcar în felul acesta şi ea că mă vede cu carte şi cu dragoste pentru cei de-acasă.

Cea mai grea neştiinţă mi-se părea mie atunci c'ar dormi în minţile oamenilor noştri în legătura cu astronomia.Imi dădeam seama că va fi greu să-i conving de adevărurile ordinei cereşti,dar îmi spuneam că alţii au avut curajul să înfrunte rugul pentru aceste mari revelaţii cosmice. De ce n'aş risca şi eu batjocura consătenilor mei pentru asemenea predici? Cu sfintele elanuri de atunci,îndrăsneam totul.Zis şi făcut.Adu tabla neagră de la şcoală,zeci de soiuri de cretă colorată,atlasuri,hărţi,globul pământesc.Şi deseamnă,şi lămureşte,şi ia-o iar dela început.Şi sâmbătă după sâmbătă am început a construi în sufletele oamenilor lumea cea nouă a spaţiilor care nu se mai văd cu ochiul liber.Pentru care trebuie să trezeşti şi să deschizi ochii minţii.Şi treaba a mers cum a mers până la rotaţia corpilor cereşti.Mai exact:până la învârtirea pământului în jurul soarelui.Aci vedeam eu bine că ascultătorii mei,cari se înmulţiseră,de casa nu-i mai încăpea,nu mă mai cred.Vorbeam în gol.Asta nu le mai putea intra în cap.Convins că nu reuşesc să-le transmit adevărul numai pentrucă eu însumi nu-l văd destul de clar,am meditat acest subiect săptămâni de-arândul,pregătindu-mă pentru o seară în care să mă iau cu ei la trântă definitivă,la socoteala cea mare.Şi în sfârşit,aş vrea, dragul meu,să te pot duce cu gândul în casa aceea de ţară,cu struţuri de busuioc şi ochiul boului,pe sub grindare şi cu icoane atârnate pe lăicerele mamei,de-alungul pereţilor,în care în seara bătăliei mele finale , veniseră mai mulţi ascultători ca ori când,de erau pline laiţele împrejur şi mai stăteau unii pe vatră şi pe jos.Ba veniseră şi unii colegi , curioşi să-mi vadă isprava.Şi peste toate,venise şi Domnul Gheorghe,care voia să-şi asculte fostul elev de pe băncile şcoalei primare.Aşa că înţelegi,avântul extraordinar cu care mi-am început lecţia.Nu mai era propriuzis o lecţie ci un mare examen pe care îl dam în faţa lui Dumnezeu. Voiam să topesc prin elocinţă şi dragoste,moleşeala aceea caracteristică ţăranilor noştri,cari îmi puneau volumele din biblioteca pentru toţi,pe oalele cu smântână,drept capac,în loc să le citească.Şi am început a le explica desemnele,apoi a le spune istoriile emoţionante ale lui Kepler, Copernic si Galilei.

- Uitaţi-vă,le strigam eu,Kepler,un neamţ, a văzut,cu ochii minţii lui, lucrurile astea acum trei sute şi mai bine de ani.Şi a şi suferit,dar a fost şi răsplătit pentru marele lui curaj de a fi rupt valul neştiinţei şi aparenţei înşelătoare de pe ochii oamenilor.Nu este adevărat că pă-- mântul stă pe loc şi soarele îl înconjoară.Ci adevărul e că soarele e la mijloc,iar pământul îi dă târcoale,Şi o raită de aceasta a pământului în jurul sfântului soare durează un an încheiat.Desigur că voi aveţi dreptate să nu mă credeţi.Pentru că tot ce se pare e împotriva mea,dar o judecată mai adâncă vă va face să înţelegeţi acest mare şi mântuitor adevăr.Adevăr pentru care Galilei a stat pe rug.Gata să moară,şi chiar când

s'a scoborît de pe rug,tot n'a putut tăcea adevărul.A spus celor din jur; "Şi cu toate acestea,pământul se mişcă"...

Şi ce n'am făcut eu în noaptea aceea? Toate tumbele,câte le poate face mintea,le-am desgolit în faţa lor.Când vedeam o umbră de îndoială pe faţa cuiva,o luam din nou,pe altă cale,până ce simţeam căldura aprobării radiindu-le din ochi,până casa se încalzia ca un cuptor,şi respiraţiile rămâneau tăiate,răstimpuri întregi.Şi am avut în adevăr o seară mare a vieţii mele.Eram par'că pe alt plan al minţii,de unde aveam contact cu stelele şi cu adevărul ce-l expuneam.Simţeam undeva în spate ajutorul forţelor nevăzute,care mă îndemnau să nu mă las.Ardea în inima mea adevărul,cum niciodată nu-l simţisem viu şi obligator mai înainte în mine. Şi trebuie că în adevăr am fost în noaptea aceea unealta unor forţe superioare,pentrucă nici eu,nici ascultătorii n'au simţit când a trecut noaptea.Când m'am apropiat de sfârşit,stergarele zorilor fâlfâiau la geamuri,trandafirii şi albastre.Am văzut pe feţele oamenilor o lumină a unei mari bucurii sufleteşti,ca un fel de eliberare.Au plecat toţi convinşi. Domnul Gheorghe m'a îmbrăţişat şi m'a sărutat,cu lacrimi în ochi.El m'a "furat" doar de-acasă şi m'a dus pe vremuri la examen,în târg.Eram mândria şi copilul lui de suflet.I-am petrecut pe toţi până la poartă,apoi am intrat în casă şi m'am trântit pe laiţă,ca să mă destind.Trăisem o noapte de supremă încordare.Eram obosit,dar simţiam în inimă o mare fericire.Biruisem.Insfârşit,îmi ziceam eu,cum stam cu ochii închişi,ca să mă văd pe dinlăuntru:I-am dat gata! Eram şi fericit şi mândru.Mă vedeam cu câteva staturi de om mai de-asupra colegilor mei.Eram cineva.Şi cum stam aşa,legănându-mă în scrânciobul acestei glorii,o simt pe mama în faţa mea.Deschid ochii,s'o văd,să'ntreb ce s'a întâmplat, Ea stătea în mijlocul casei,în faţa mea,şi mă privea fix. Plângea.

- Ce s'a întâmplat,mamă? A fost doar totul aşa de frumos...Lasă că avem timp să dormim...

- Bine,măi băete măi,face mama printre lacrimi şi printre sughiţurile plânsului.Pentru asta te-am dat eu la şcoală? Ca să vii acasă şi ai îndrăzneala să-mi spui minciuni câtu-i noptilica de mare? Acuma,mai înţeleg să spui minciuni altora.Dară,mie,mama ta?...Cum să-mi spui tu mie că pământul se învârteste în jurul soarelui,când eu de mică copilă şi până astăzi îl văd cum răsare de-asupra ţarinii,cum se ridică la amiazi,de ne mănâncă toată umbra,şi cum pe seară se lasă după coama padurii,la Panţiri? Cine să mă facă pe mine să cred altfel,când eu de mică copilă,îmi petrec zilele pe ogoare la lucru şi-l văd cu ochii mei? Vrei tu să mă prosteşti,acuma la bătrâneţe,când eu aştept dela voi cinste,purtare cuviincioasă şi ajutor? Vrei tu să mă faci să cred că negru-i alb şi albu-i negru? Vrei să mă faci chioară,c'am început să nu mai văd? Se poate asta? Tocmai pe mine,mama ta?...

- Stai,mamă,să vezi,dau eu să bâigui...

- Ce mai stai-nestai,puiul mamei.Atâta răsplată să am eu dela tine , oare? Ai putut tu uita că şapte ani de zile ţi-am cărat cu traista de mâncare la târg,şi ţi-am dus primeneli,săptămână de săptămână,de multe ori prin frig şi sloată,măsurând drumul câtu-i de lung până la Sirete şi înapoi? Şi ocările câte le-am îndurat dela tatăl tău cel vitreg,pentru că vă car toată agonisita la târg;şi rugăciunile mele la Dumnezeu,ca să vă ocrotească şi să vă ajute,şi acelea le-ai putut uita tu,oare?De n'ar fi fost Domnul Gheorghe,nu te-aş fi iertat eu,să-mi baţi noaptea la papuc,cu asemenea năzăreli...

Mama plangea,ca şi cum ar fi dat peste capul ei o mare nenorocire.Lacrimile îi curgeau pârâu.Stam în faţa ei şi mi-se topia sufletul de durere.Intorsătura asta a întregii socoteli,atât de neaşteptată,m'a zăpăcit de par'că mi-ar fi dat cineva cu maiul în cap.Stam năuc în faţa ei şi nu mai ştiam ce să fac.Pe unde să scot cămaşa? Mi-au venit şi mie lacrimi în ochi,pentru că îmi era jale de sufletul bun al mamei.Şi plângând mi-am dat seama ce se întamplase.Am spart universul mamei. Na mai era acum rotund.Şi mama nu şi-l mai putea explica.In inima ei,se prăbu-

șise lumea.Pe ruinele acestei lumi prăbușite,plângea ea acum.

Și cum plângeam amândoi așa,din adâncul inimii mi-a șoptit cineva soluția salvatoare:

- Ai dreptate,mamă,am mângăiat-o eu,zâmbind și mascând în felul acesta o retragere strategică din fața argumentelor ei de nesdruncinat.Credeam,mamă,ca n'ai să mă prinzi cum bag mâța în sac,dară se vede că este scris să putem spune minciuni oricui,numai mamelor noastre nu. Pe de'o-parte sunt mândru,mamă,ca ai băgat de seama toată ticluiala mea.Ai dreptate.Am spus minciuni dela un capăt într'altul.Uite,cum e cu noi.Invățăm la școala un obiect care îi zice logica.Și ani de'arândul ne sfărâmăm capul,la logică,cum să convingem oamenii de ceva,chiar dacă ceea ce vrem să spunem noi nu e adevărat,și noi știm că nu e adevărat.Incercăm, cu alte cuvinte să facem din alb negru și din negru alb.Mi-am încercat și eu în noaptea asta norocul.Și iată,nu mi-a mers.Sunt mândru că sunt sânge din sângele tău,mamă.Numai pe tine nu te-am putut înșela cu vorbăria mea....

- Așa par'că mai vii de-acasă,dragul meu.

Fața mamei s'a mai luminat.M'a strâns la piept și m'a sărutat. Eram iar băiatul ei.

- Iartă-mă,mamă.N'am să-ți mai spun minciuni niciodată.Tu știi că lacrimile din obrajii tăi mi-au ars și mie obrajii în totdeauna...

Așa,împăcați,ne-am dus la culcare.Și era ziua mare acum,dragul meu.

De atunci oridecâte ori ne-am adunat acasă,la Stănești,toți frăținii, cu neveste și copii,și am stat la mese de bucurie,mama,când i-se mai înmuia inima,mă întreba din nou:

- Și cum e,scumpul mamei,cu pământul și cu soarele? Ii fi având tu oare ceva dreptate?...

Rămasese,săraca,îndoită în sufletul ei.Incât o văd și acum,sub îmbrățișarea aceleiași stele,uitându-se,țintă în ochii mei,sfredelindu-mi sufletul cu aceeași întrebare:-Care din spusele tale de atunci au fost adevărate,măi băete?...

* *
*

Nici n'am băgat de seama când am ajuns la cotitura drumului unde trebuie să ne despărțim.Doru îmi strânge mâna.

- Iartă-mă ca te-am purtat prin atâta lume,cu amintirile mele.
- N'am ce să-ți iert.Ce minunat ar fi dacă ai scrie povestea aceasta.
- Eu o am atât de înrădăcinată în inimă,încât n'o mai pot scrie.Scrie-o tu...Și dacă o scrii,aș vrea să te rog ceva.Să-i dai titlul: Mama și astronomia. Un mic omagiu trimis mamei,peste depărtare...

Toronto,23 Februarie 1952.

Vasile POSTEUCĂ

OoooO

CARTE POSTALĂ

Mâinile tale, mamă,
mâinile tale noduroase,
mâncate de leșie,
bătute de sapă,
arse de soare,
mâinile tale cu care m'ai alintat
sau m'ai bătut,
întinde-mi-le peste spații
să ți le sărut!...

Din placheta:"Magul care-și caută steaua"

Nicolae NOVAC

OoooO

CENTENARUL EMINESCIAN IN AMERICA

Aniversarea naşterii celui mai mare poet român a fost un binevenit prilej pentru comitetul din Washington,pentru Fundaţia universitarădin Paris şi pentru cărturarii refugiaţi de a-l face să pătrundă cu toate onorurile în patrimoniul intelectual al lumii libere.Dar nici un articol despre Emenescu n'a apărut în reviste şi ziare din Anglia,Belgia, Germania,Austria,Olanda,Suedia,Norvegia,Elveţia şi în ţările din America Latină.Mult a fost comemorat în Italia şi meritoasă e traducerea portugheză datorita iniţiativei şi străduinţelor atât de rodnice ale d-lui lector Buescu.In Franţa,ziarul partidelor politice în exil," La Nation Roumaine",a înserat doar un articol informativ,dar sub un pseudonim,al d-lui Bazil Munteanu şi de abia în toamna anului 1951 au apărut în "Revue de culture europeenne",editată de un foarte modest student,articolele:"Giraudoux et Eminescu" de M.Camilucci,"La pensee religieuse d'un Musset moldave" de F.Tailliez,precum şi traducerea Păr. Barral,în versuri franceze,a Luceafarului,toate procurate de mine în mod gratuit dela autori...

Cu vie plăcere am găsit zilele acestea în "THE AMERICAN SLAVIC AND EAST EUROPEAN REVIEW"(1951,vol.XI,n-o,1)din New York,de sub direcţia colegului J.N.Hazard,un frumos articol al d-lui E.D.Tappe,despre "The Centenary of Mihai Eminescu".D.Tappe,nu ne este un nume nou;la 1947 a publicat în "The Slavonic and East European Rewiew",din Londra,traducerea engleză a scrisorilor despre Anglia ale celui mai autentic prozator român din jumătatea secolului trecut:"A Transylvanian Pilgrim in England"Letters of I.Codru Drăguşanu.După regretatul Seaton-Watson şi după d.East,care ne-a dat buna teză de doctorat despre "The Union of Moldavia and Walachia",d.Tappe este azi Englezul ce arată un interes activ pentru cultura noastră şi,mai mult decât atâţia cărturari refugiaţi,lucrează pentru cunoaşterea literaturii noastre şi în Anglia şi în America,lucru pentru care noi Românii îi exprimăm toată recunoştinţa noastră.Articolul d-sale despre Eminescu e "an Englishman's tribute to his memory" şi acest nobil gest ne mişcă adânc.Dar să nu se creadă că e un articol modest,după calapodul d-lui Bazil Munteanu,căci d. Tappe,scrie frumos,judicios şi cu adâncă înţelegere şi simpatie pentru "Romanian's most famous poet"şi aduce o importantă contribuţie nouă : face o comparaţie foarte sugestivă cu expierenţe culturale,cum le numeşte estetica literară,comune şi la poetul englez Alfred Edward Housman,contemporan al lui Eminescu şi apoi cu preferinţa acestor poeţi pentru poezii scurte,pentru clasica simplitate a expresiei şi pentru ceea ce estetica numeşte "curiosa felicitas".D.Tappe face constatarea foarte justă că teoria poetică a lui Housman("Poetry is not the thing said but a way of sayng it")se poate foarte bine aplica la Eminescu. D.Tappe ne dă într'o bună traducere "Somnoroase păsărele" şi"La Steaua",traducere făcută desigur de D-sa.,n'avem aici traducerea poeziilor lui Eminescu,făcută de O.Ştefanovici în colaborare cu Sylvia Paukhurst (London,1930),pentru a le compara.

Acest bun articol n'a fost încă semnalat,pe cât ştiu,de ziarele şi revistele noastre din exil şi aş dori foarte mult să-l văd tradus în româneşte într'o revistă.Dar Eminescu şi Housman au apărut poeţi perfecţi şi excepţionali în cele dintâi poezii ale lor cari sunt întreţesute de atâta melancolie şi pesimism şi au influenţat atât de puternic pe poeţii ce-au apărut la orizontul patriilor lor.D.Tappe ne-a dat un nobil îndemn:să adâncim stufişul poeziilor lui Housmann,ca să examinăm şi analogii tematice,dar şi de expresivitate poetică în armonia inefabila a versurilor atât de frumoase ale celor doi mari poeţi.

Claudiu ISOPESCU

CRONICA LITERARĂ

ARON COTRUŞ : " D r u m u r i   p r i n   f u r t u n ă " -Madrid 1951.

Fără doar şi poate,Aron Cotruş este cel mai autentic şi totodată cel mai mare poet pe care l-a dat neamul dela Eminescu.

Acolo unde poesia lui Eminescu sfârşea,începe poesia lui Cotruş, ca să urce pe cele mai înalte piscuri de trăiri şi realizări artistice.Unic prin formă,gândire şi simţire,Aron Cotruş duce poesia românească pe cele mai uriaşe culmi ale împlinirii şi desăvârşirii ei.Prin echilibrul şi arhitectura interioară a versului,Cotruş se ridică şi-l depăşeşte chiar pe Tudor Arghezi care după Eminescu a fost considerat drept cel mai mare maestru al versului românesc.

Cei ce au urmărit cât de cât poesia lui Aron Cotruş,dela poemele din "Sărbătoarea morţii"(1915),trecând prin "Horia","Ţară","Minerii","Rapsodie valahă" şi "Rapsodie dacă",îşi pot da seama cât de credincios a rămas Aron Cotruş artei sale,pe care doar a cizelat-o,a împlinit-o din ce în ce mai mult,a purtat-o pe marele drum al purificărilor interioare pentru a-i da în cele din urmă o formă şi o amploare nemaiîntâlnită în lirica noastră.

Pornind dela "Doina" lui Eminescu şi trecând prin poesia marilor pătimiri naţionale a lui Goga,Aron Cotruş duce mai departe destinul poesiei româneşti,pe drumul împlinirii ei,nu ca un epigon,fireşte,ci ca un adevărat maestru,ba am îndrăzni chiar a spune,ca un adevărat deschizător de noi drumuri.Chiar şi atunci,când în versurile lui,prezenţa lui Eminescu este vie,se simte;Cotruş,cu marele sau har,o trece dincolo de bariera unei simple imitaţii.Bucata "Haiducească" din acest volum,eminesciană în formă şi ritm,nu este câtuşi de puţin o simplă transpunere în timp a "Doinei" marelui poet,ci o trăire cotruşiană a unor dureri şi încrâncenări de blestem,similare celor trăite de Eminescu:

"Fiara-şi chiuie isprava
la Putna şi la Suceava;
tămâia stinge,şi smirna
viforul la Dragomirna..."

"...Mor cu miile rumânii,
le mâncă inima câinii;
n'are cine să le sape
gropi în care să-i îngroape..."

Cei doi mari rapsozi,se întâlnesc aici într'adevăr.Identitatea este evidentă.Căci izvorul este acelaş:poezia populară.Am amintit şi insistat asupra acestei poeme,deoarece,dela amintita "Doină" a lui Eminescu şi până la această "Haiducească" a lui Aron Cotruş,nu ne-a mai fost dat să întâlnim în lirica noastră accentele unei atât de puternice trăiri în destin românesc.

Cu toate că,este aproape imposibil să fixezi,care din cele 38 de poeme care alcătuesc acest volum,este cea mai reuşită,atât din punct de vedere al realizării artistice,cât şi al sentimentului ce l-ar răscoli în sufletul cetitorului.Credem totuşi că,acolo unde Aron Cotruş se întâlneşte cu Dumnezeu,poesia sa,se ridică uriaşă.Considerăm că,după "Pâinea noastră",în care poetul cere Atotputernicului:"a vieţii noastră voinicească pâine/puterea de-a 'nfrunta şi'ngenunchia/soarta cea mai aspră şi mai grea/ "Rugăciune" este cea mai puternică bucata din acest volum,-şi, poate şi cea mai cotruşiană după "Umbra lui Horia","Robul" sau "Chiot de luptă".:

Renunţăm de a mai da exemple din poesia lui Cotruş,considerând drept nelegiuire a trunchia aceste poeme care sunt un tot.Poesia lui Aron Cotruş nu poate fi cetită fragmentar.Este ca şi când ai rupe unei flori o petală pentru a-i admira frumuseţile culorii,frumuseţi pe care le simţi

şi trăeşti în toată plinătatea lor,atâta timp cât ai în faţă,întregul. Poesia lui Aron Cotruş se lasă cetita şi se îmbie la răscetire,fără teamă de oboseală.Şi din ce o citeşti mai de multe ori,din ce descoperi alte şi alte frumuseţi nebănuite.
Categoric,poesia lui Aron Cotruş este tot ceeace neamul are azi mai de preţ!
Din pragul celor 60 de ani,pe care întreaga suflare românească din refugiu îi va sărbători la începutul lunei Iunie,aducând astfel prinos de recunoştinţă şi omagiu celui mai mare poet român în viaţă şi în "libertate",Aron Cotruş poate privi senin în urmă şi înainte.Căci poesia sa, dură,cioplită în stânca românismului,a devenit un crez.Crezul celei mai încercate şi mai năpăstuite generaţii din cate a avut Neamul Românesc. Iar mâine,în umbra şi în cadenţele versurilor lui,vor creşte şi vor trăi alte şi alte generaţii.Căci poesia lui,este menită să treacă dincolo de timp."Drumuri prin furtună" marchează nu numai un nou început de drumuire pentru lirica românească,ci şi un nou început de trăire în duh şi destin românesc.

*

POMPILIU PĂLTĂNEA şi CONSTANTIN ARSENIE : "Almanahul Pribegilor Români" pe anul 1952.Colecţia "Grai şi Suflet Românesc".- Paris, 1952.

Alcătuit cu multă migală şi gust,"Almanahul Pribegilor Români",rămâne una din valoroasele lucrări ale anului cultural românesc în pribegie.El este într'adevăr aşa cum îl prezintă cei ce au sârguit la întocmirea lui "o mică enciclopedie românească" indispensabilă nu numai intelectualilor români din exil,ci oricărui Român pribeag,care se simte încă legat de glia părăsită.Mai mult chiar de cât atât,volumul acesta de 350 pagini,este un document valoros care va deschide multe porţi cercatătorului de mâine al acestor ani de tristă rascruce istorică.
Extrem de preţioase şi binevenite sunt mulţimea bucăţilor antologice, în proză şi versuri,alese cu atâta gust,din scriitorii noştrii clasici şi moderni.Ne mai având la îndemână o bibliotecă în care să poată "alege",iubitorul de literatură,va găsi în paginile acestui Almanah,parte din comorile noastre literare şi culturale.Almanahul acesta ar putea să însemne punctul de pornire pentru realizarea unei "mari" antologii româneşti",atât de necesară azi când în ţară operele marilor noştrii cărturari şi scriitori,sunt trecute prin focul "purificărilor" comuniste.
Credem de asemenea că,s'a insistat prea puţin asupra fenomenului literar şi cultural în pribegie.Dar sperăm că în volumul anului următor, dacă ne va fi dat ca şi pe acesta să-l trăim tot în pribegie,- d-nii P. Păltănea şi C.Arsenie,ne vor prezenta şi o mică antologie a scriitorilor români din exil.
Pentru munca uriaşă - şi nu exagerăm câtuşi de puţin când scrim"uriaşă" - de culegere şi redactare a unui material imens şi variat,cât-şi pentru prezentarea lui într'o formă aleasă,d-nii Păltănea şi Arsenie,merită toată lauda şi admiraţia noastră.Numai cine n'a văzut niciodată câtă muncă şi nervi incumbă prezentarea unei pagini mimeografiate,nu-şi va putea da seama de valoarea acestei realizări.Şi numai cel ce stă cu sufletul închis,insensibil,vegetând într'o viaţă amorfă,nu poate fi capabil să preţuiască strădania şi dragostea revărsată peste paginele acestui Almanah.
Recomandăm călduros cetitorilor noştrii "Almanahul Pribegilor Români" pe 1952,ca una din cele mai valoroase lucrări şi realizări româneşti peste hotare.Căci Almanahul acesta,este un prieten bun în zilele amare pe care le trăim departe de ţară.Aplecat peste paginile lui,pribeagul va uita pentru câteva ore depărtările şi durerile desţărării. Va simţi mirosul gliei româneşti înconjurându-l. Va simţi prezenţa Patriei vie,lângă şi în el.

J. N. MANZATTI : " Iţi mai aduci aminte,Doamnă ? " Ediţia II -a. Editura "Cartea Pribegiei" - Valle Hermoso,Argentina - 1952.

Despre cartea pe care ne-a dăruit-o Nellu Mânzatti către sfârşitul anului trecut,şi care în câteva luni numai a reuşit să ajungă la cea de a doua ediţie,şi aceasta la rândul ei abia apărută-aşa cum anunţă editura- pe cale de epuizare,s'a scris mult.Fără să se fi spus însă esenţialul.N'am vrea să afirmăm că tot ceeace s'a scris despre acest volum, a fost scris la repezeală,de mântuială,sau poate dintr'o obligaţie faţă de autor sau editură.Căci în general,volumul acesta a fost bine primit şi toţi recenzenţii au căzut de comun acord că dl.Mânzatti este un scriitor de mare talent.Credem însă că sa insistat prea mult asupra laturei humoristice,neglijându-se astfel celelalte aspecte ale scrisului lui J. N.Mânzatti.

Intr'adevăr,năsbatiile lui Gâgă,sunt splendide bucăţi ale genului. Dar talentul,marele talent al scriitorului,nu stă ascuns în aceste bucăţi,valabile prin limba,sau mai bine zis prin ortografia lor deşuchiată,prin felul cum ele sunt scrise,sau prin poantele presărate cu multă măestrie de către autor,dealungul şugubeţelor rânduri.Dar,traduse într'o limbă streină,aceste bucăţi nu credem că ar mai rezista,că ar mai avea valoarea şi farmecul pe care ele le au în limba noastră.Ele sunt preţioase,atâta timp cât rămân ale noastre.Atâta timp cât sunt româneşti.Nici într'un caz,meritul de scriitor al d-lui Mânzatti,nu trebue căutat aici.Fără îndoială ca d-sa poate conserva şi acest gen.Dar numai ca o destindere.Un divertisment.Consacrându-se însă exclusiv lui,aşa cum a fost îndemnat de către unii din recenzenţi,d-sa ucide scriitorul de reale posibilităţi,cu care noi ne-am întâlnit în celelalte bucăţi ce alcătuesc acest volum.Tocmai în acele bucăţi pe care alţii i le contestă,cum ar fi de ex.:"Poveste adevărata","Prinţ şi bandit";sau "Autoportret" şi "Iţi mai aduci aminte,Doamnă?".

Dacă în primele două bucăţi amintite mai sus,scriitorul surprinde prin realismul crud,brutal chiar,am putea spune,în celelalte două,izbeşte puterea de evocare măestrit mânuită de o mână sigură de pictor impresionist.Nu înlocuind culoarea prin cuvinte,ci dând cuvintelor culoare, Nellu Mânzatti realizează tablouri de o reală valoare artistică.

Tristeţea din "Autoportret",abil mascată sub culoarea zâmbetului,se transformă în "Iţi mai aduci aminte,Doamnă?",în melancolie.O melancolie care nu are însă nimic apăsător.Ea este prezentă deasemeni şi în paginile de minunate evocări din "O raită prin Bucureştii de altă dată".

Dar,dacă în "Autoportret",zâmbetul înlocueşte lacrima,- pe alocuri chiar scrâşnirea dinţilor - în "Inmormântare la Cernica" sau "Schimbare de nume",Nellu Mânzatti te duce deadreptul în ţara râsului.A unui râs într'adevăr sănatos şi românesc,cum îl defineşte dl.Mircea Eliade în prefaţă.Pentru ca,după ce parcurgi "Codul manierelor elegante" şi"Match de box",în care autor se apropie atât de mult de scrisul şi chiar stilul lui Caragiale,să te trezeşti prăbuşindu-te în cascadele de râs pe care le provoacă lectura celor trei "aventuri" ale nemuritorului Gâgă: "Ivan cel Groaznic şi Turcii","De-a pompierii" şi "Gâgă la fotograf".

Este adevărat că nu şti ce să admiri mai întâi din scrisul lui J.N. Mânzatti şi asupra cărora din bucaţi să te opreşti pentru o analiză mai amănunţită.Căci scrisul lui Nellu Mânzatti e atât de variat.Am putea spune chiar,că fiecare pagină din acest volum,prezintă un alt aspect al incontestabilului său talent.

In scrisul lui Nellu Mânzatti,este ceva captivant,ceva ce te ţine mereu încordat,ceva ce te face să ieşi din măsura timpului deîndata ce ai început lectura.Odată luată în mână cartea aceasta,nu te mai poţi despărţi de ea până ce nu ai terminat de cetit ultima pagină.

"Iţi mai aduci aminte,Doamna?" este una din acele cărţi care se îmbie la cetit.

MIRCEA ELIADE : " I p h i g e h i a ", piesă în 3 acte. Editura "Cartea Pribegiei"-Valle Hermoso, Argentina, 1951.

Intr'o prezentare pe care editura "Cartea Pribegiei" o face piesei d-lui Mircea Eliade, se afirmă - şi pe bună dreptate - că "Iphigenia" este "una din cele mai bune lucrări dramatice ale literaturii române.-

-Noi am îndrăzni să mergem chiar mai departe, afirmând că "Iphigenia" D-lui Mircea Eliade poate sta cu cinste alături de realizările celui mai mare autor dramatic al timpurilor noastre, americanul Eugene O'Neill!...

S'a afirmat în general ca problema pe care caută s'o deslege dl. M. Eliade în această piesă, este problema jertfei. Intr'adevăr, aceasta este problema finală. Şi rezolvarea ei, este o concluzie firească a celorlalte probleme puse în această piesa. Căci fiecare din eroii acestei atât de adânc omenească dramă, aduce cu sine, odată cu intrarea în acţiune, o nouă problemă, care, fără îndoială, pare să-i aparţina, să fie numai a lui, dar care totuşi are o valoare generală, prin acel etern pe care-l con-ţine. Fiecare din eroii piesei d-lui Eliade, - mă gândesc la eroii principali: Iphigenia, Agamemnon, Kalchas, Achiles şi Clitemnestra - aduce din lumea lui, o problemă care se integrează însă perfect în deslănţuirea dramatică a acţiunei. Şi toate aceste probleme individuale, cari pot aparţine totuşi oricăruia dintre spectatori sau cititori, -converg în marea problemă care alcătueşte dealtfel nervul acţiunei: J e r t f a. Jertfa conştientă şi voită. Jertfa aducătoare de roade.

Dela sosirea ei in Aulida, Iphigenia simte că se pregăteşte ceva. Atmosfera înăbuşitoare, necunoscutul, o fac să tremure, să-i fie frică. Frică de negurile de sub pământ, de răceala şi singurătatea de dincolo de viaţă. "Mamă, să nu mă laşi singură! Să nu mă laşi maică. Mi-e frică singură, în întuneric, sub pământ!.." spune Iphigenia. Toţi îi vorbesc de "nuntă", în timp ce sufletul ei se pregăteşte de moarte. De moartea pe care n'o înţelege, dar pe care o simte plutind în juru-i. Şi cu cât în nebuloasa din juru-i şi din ea, sentimentul morţii se conturează mai precis, teama ei creşte: "Mi-e frică de tainele de sub pământ! Mi-e frică de tărâmul celalalt, de oamenii morţi!..." Şi panica aceasta care a curpins-o, merge crescând şi atât de omeneşte, până în momentul în care ea descifrează sensul morţii ei. Din acest moment, lumina şi pacea, sublimă împăcare, coboară în ea. Iphigenia acceptă jertfa, ca pe o împlinire a vieţii ei pământeşti. Ea se identifică cu dăruirea aceasta şi se rupe de lut, pentru a se putea desăvârşi. De aci în colo, toate legăturile ei cu pământescul, sunt rupte. Nici dragostea lui Achile n'o mai poate întoarce de pe drumul ei spre marea lumină pe care a întrezărit-o. Căci ea însăşi a devenit lumină. S'a sublimat. Este doar un duh care mai întârzie printre oameni până în clipa supremei desăvârşiri.

Ceea ce iese însă din comun în drama d-lui Eliade, făcând-o să se deosebească fundamental de alte lucrari dramatice similare şi să devie o Iphigenie românească, este că eroina gândeşte şi acceptă moartea: mioritic.

Exact ca şi ciobanul din "Mioriţa", Iphigenia d-lui Eliade acceptă moartea ca pe cea mai măreaţa "nuntă". Este o moarte care sublimă, care înalţă. Şi nu o moarte care închide sufletul, legându-l de materie.

"...trupul şi sufletul meu nu vor rodi pe pământ, unde toate sunt trecătoare şi isvorîte din durere. Şi nici nu voiu fi zidită la temelia unei măreţe clădiri ca s'o însufleţesc şi să-i dau viaţă" spune Iphigenia, în extaz.

Punând aceste cuvinte în gura Iphigeniei, dl. Mircea Eliade rezolvă definitiv o problemă, acceptând moartea mioritică, pe care o ridică astfel din punct de vedere etic - creştin dacă vreţi - deasupra jertfei şi morţii din "Meşterul Manole", care transformă sufletul în materie.

"...sufletul meu nu va rămâne închis între ziduri de piatră. Sufletul meu nu va face să dureze nici o clădire înălţată de mână omenească-

că - pentrucă nici trupul meu nu va zace jertfit la nici o temelie de piatră şi var - Priviţi! Sufletul Iphigeniei va face sa izbândească şi să dureze altceva,cu mult mai preţios,din altă lume!"

Credem că din exemplele de mai sus se poate desprinde limpede insistenţa pe care o depune dl.Mircea Eliade,pentru a ne convinge că numai una este jertfa care poate să dureze ceva preţios. Jertfa care nu închidă în materie.Jertfa mioritică.

Stilul limpede,acţiunea vie şi captivantă,fac lectura plăcută.

*

CLAUDIU ISOPESCU : "LA THEME DE JESUS DANS LA POESIE ROUMAINE JUSQU'A LA FIN DU XIX-e SIECLE",- Coimbra Editora,Limitada,- 1950.

-

Subliniam în numărul nostru trecut,marile servicii pe care dl.prof. Claudiu Isopescu le aduce culturii româneşti şi exilului nostru, prin nenumaratele studii pe care le publică în diferite limbi streine.

Cercetător asiduu şi pasionat al trecutului nostru literar şi istoric,dl.prof.Claudiu Isopescu,este,alături de Mircea Eliade şi Aron Cotruş,fără îndoială cea mai mare personalitate pe care - spre bucuria noastra - o avem aici,în pribegie,alături de noi.Studiile d-sale ce apar cu regularitate în "L'Osservatore Romano"sau revista"Ideea"din Italia,precum şi în numeroase reviste franceze,au atras de mult atenţia specialiştilor streini cari urmăresc cu viu interes fenomenul românesc.

In broşura aceasta,dl.prof Isopescu,după ce subliniază latinitatea creştinismului nostru şi rolul pe care l-a avut episcopul Nicetas de Remesiana în determinarea acestui caracter latin,şi după ce analizează substratul creştin al colindelor şi cântecelor de stea,trece în revistă operele în care apare tema Isus,începând cu prima poesie cultă,scrisă în versuri latine de principele Petru Cercel:"Inno a Dio".Fără îndoială că cetitorul nu are deaface doar cu o înşiruire de titluri şi nume,ci cu o analiza minuţioasă a tot ceea ce s'a scris în acest timp şi în acest domeniu.Cartea aceasta,adresându-se în primul rând streinilor,este o minunată oglindă din care se desprinde vie imaginea spiritualităţii şi geniului poporului nostru,singurul popor care apare în istorie;creştin.Astfel,cetitorul constată,că încă dela primele ei începuturi,poesia română este bogată în teme religioase.şi dl.prof.Isopescu prezintă şi analizează aceste teme întâlnite în poesiile lui Ienachiţă Văcărescu, Vasile Aaron,Asachi,I.Eliade Rădulescu;apoi Alexandrescu,Bolintineanu, Alexandri,Depărăţeanu,Eminescu,Vlahuţă,Coşbuc,Duiliu Zamfirescu,Ştefan Octavian Iosif,Dimitrie Anghel.Şi nu-i uită nici pe Ion Iacov,Grigore H.Grandea şi Corneliu Botez,nume pe care istoria literaturii noastre nici măcar nu le însemnă cu titlul de "curiozitate".

Credem ca este inutil a mai insista asupra valorii acestui studiu. Tema este extrem de interesantă şi ar fi de dorit ca ea să fie continuată cu cercetări similare în poesia modernă.Deasemeni,credem că ar fi nespus de binevenit dacă s'ar încerca un studiu al poesiei religioase în opera poeţilor români din exil,care abundă de asemenea teme.

Nicolae NOVACOVSCHI

*

INSEMNĂRI

----

* In programul editorial al Bibliotecii Române din Freiburg-Germania este prevăzut pentru acest an -daca împrejurările nu vor fi prea vitrege-editarea unui LEXICON ROMÂNESC.Deasemeni editura mai are în pregătire două volume din operele lui I.L.Caragiale;teatru şi proză. Cele două volume din Caragiale apar sub îngrijirea d-lui prof.Mateica.

* Cartea Domniţei Ileana "I live again",va apare şi în limba română sub titlul"RETRAIESC",în editura "Cartea Pribegiei" în decursul lunei August.Cetitorii noştrii o pot comanda,din timp,prin noi.

REVISTA REVISTELOR

INŞIR'TE MĂRGĂRITE
Nr.5. Anul 2. Rio.

Deschizând numărul acesta sărbătoresc cu care "Inşir'te mărgărite" intră în cel de al doilea an de apariţie,rămâi în faţa bogatului şi variatului material,puţin desorientat.Căci niciodată şi nici o altă publicaţie românească din exil,după disparitia "Luceafărului",n'a reuşit încă să adune în paginele ei material mai valoros şi mai variat,semnat de cele mai valoroase condee ale pribegiei noastre.In cele peste o sută de pagini ale acestui număr,se întâlnesc ca pe o punte ridicată peste prăpastia ce ne desparte,stau cot la cot sau faţă în faţă,scriitori şi cărturari români,din toate taberele şi de toate culorile. D-nii I.G.Dimitriu Ştefan Baciu şi Faust Brădescu,n'au scos numai un număr "mare",din revista lor,ci şi un număr exceptional.

Semnează:dl.prof.Claudiu Isopescu,un documentat articol despre"Primele ştiri americane despre România",dl.Pamfil Şeicaru,minunate pagini de amintiri despre "Inceputurile revistei Gândirea",dl.N.I.Herescu, scrie despre "Eminescu,epuratul",dl.Mircea Eliade:"Teme iniţiatice şi teme literare",iar dl.Victor Buescu,ne prezintă "Un Bacovia brazilian".

In restul numărului,alături de cei trei redactori,dnii:Vintilă Horia, Toader Ioraş,Gh.Bumbeşti,N.S.Govora,Aron Cotruş,Vasile Posteucă,Horia Stamatu,Constantin Amăriuţei,Eugen Relgis,Ştefan Ion Gheorghe etc.

*

M E S A G E R U L
An.1.Nr.1,2 şi 7.

Bine redactate şi serioase ni se par primele două numere apărute tipărit.Materialul bogat precum şi bogăţia informaţiilor de tot felul,din ţară şi din lumea exilului,făceau din "Mesagerul" prima gazetă de informatie pe care o aveam în exil.In prezent "Mesagerul" apare mimeografiat - să sperăm, nu pentru multă vreme - fără ca să fi pierdut prea mult din vioiciunea şi nervul necesar unei gazete independente de pură şi cinstită informaţie.

*

CRONICA ROMÂNEASCĂ
An.4.Nr.3-5.New York

Editată cu sprijinul lui Free Europe şi având la îndemână un vast material de cercetare şi informaţie,revista aceasta este una dintre cele mai documentate publicaţii româneşti ce apar în exil.Dacă unele din ideile exprimate în articolele ce apar în paginile "Cronicei Româneşti",(poate tocmai acelea care nu exprimă punctul de vedere al lui Free Europe) sunt discutabile,nu este mai puţin adevărat că articolele documentare,sunt extrem de preţioase.Dar ceea ce face această publicaţie atât de necesară,sunt mulţimea informaţiilor din ţară."Cronologia românească"bine venită.Ceea ce-i lipseşte totuşi acestei publicaţii, este o amplă revistă a presei americane,în care se pun zilnic probleme de o importanţă capitală pentru destinul Europei şi deci şi al României de maine.

*

CUVÂNTUL STUDENŢIMII
An.2.Nr.1.München.

Faptul că studenţimea română din streinătate se afirmă nu numai pe plan politic sau strict profesional,ci şi pe cel publicistic,nu poate decât să ne bucure.Ceea ce ne-a surprins totuşi răsfoind paginile acestui număr,a fost lipsa unei cronici a vieţii studenţeşti,precum şi lipsa cronicelor în general.Or,tocmai aceasta este ceea ce dă viaţă unei reviste.Dar mai ales unei reviste studenţeşti.

In general,revista se prezinta bine.(Cu excepţia versurilor,care sunt slabe)

*

S'A MAI PRIMIT:"America"-Cleveland;"BIRE"-Paris;"Buletinul Asoc.Rom. din Germania de Sud-München;"Chemarea"-Paris;"Dreptatea"-Detroit;"Bul. Centre Roum.de Recherches-Paris,"Patria" şi "Indreptar"-München,"Vatra" -Roma,"Vestitorul"-Linz,"La Nation Roumain"-Paris şi "Solia"-Cleveland.

CONSACRAREA NOULUI EPISCOP -- ORTODOX IN AMERICA ----

Duminecă 27 Aprilie 1952, a avut loc în biserica ortodoxă română cu hramul "Pogorîrea Duhului Sfânt" din Philadelphia, consacrarea întru Episcop a Arhim. Valerian Viorel Trifa.

Hirotonirea a fost făcută de către Mitropolitul Ioan Teodorovici, capul Bisericii Ortodoxe Ucrainiene din Statele Unite, asistat de Prea Sfinţiţii Arhiepiscopi Mityslav şi Ghenadi, precum şi de un mare sobor de preoţi ort. români. Păr. Arhim. Dr. Teofil Ionescu a servit ca naş pentru intrarea în călugărie a noului Episcop. Toate parohiile şi toate organizaţiile aparţinătoare Episcopiei au fost prezente prin delegaţi ori şi-au trimis adeziunea la serbările hirotonirii.

Această consacrare are o dublă importanţă. In câmpul religios înseamnă că după 12 ani de vacanţă, scaunul episcopal al Românilor Ort. din America, va fi dinnou ocupat de un Episcop legal ales şi canonic hirotonit, Prea Sfinţia Sa Policarp Moruşca, Episcopul titular, fiind reţinut în România de către autorităţile comuniste, neputându-se reîntoarce la postul său. Pe timpul absenţei Prea Sfinţiei Sale, afacerile administrative şi bisericeşti au fost sub controlul şi diriguirea Congresului Bisericesc prin organul executiv, numit Consiliul Episcopiei.

Cel de al doilea aspect al acestei consacrări, este cel internaţional. Alegându-şi un Episcop şi hirotonindu-l în Statele Unite, parohiile şi mirenii membri ai Episcopiei, dovedesc că nu vreau să tolereze nici un amestec în Episcopia lor din partea Patriarhului Iustinian Marina, unealta guvernului comunist din România.

*

"B U N S O S I T !"

Inainte de sărbătorile Paştilor a mai sosit aici din Germania dl. Av. Eugen Bârsan, stabilindu-se la Chicago, căruia ne permitem a-i trimite un "bun sosit" pe aceste meleaguri.

*

10 MAI IN AMERICA

Zece Mai, ziua Independenţei României, a fost amintită în toată America în parohiile ortodoxe române de sub jurisdicţiunea Episcopiei prin rugăciuni speciale, îngenunchieri şi Tedeum-uri ce s'au făcut Duminecă 11 Mai. In multe parohii au avut loc în după amiaza acestei zile serbări cu frumoase programe artistice. Pretutindeni, s'a scos în evidenţă starea actuală a poporului român căruia i-s'au răpit toate libertăţile.

Tineretul ortodox român din America, constituit în organizaţia "AROY" (American Romanian Ortodox Youth" a trimis cu aceasta ocazie un MESAJ, întregului tineret român, din care spicuim: "Tineretul American Ortodox de origine română, speră şi înalţă rugăciuni către Dumnezeu ca să ajute pe fraţii noştrii Români cari suferă azi jugul unui regim fără Dumnezeu, ca să-şi capete cât mai curând libertaţile de cari sunt lipsiţi, astfel ca 10 Mai să însemneze încăodată sărbatoare, viaţă, libertate şi fericire pentru poporul român."

Mesajul a fost semnat de către dl. John M. Limbeson, preşedintele asoc. şi d-şoara Pearl Şerban, secretară.

*

O CONFERINŢĂ A PRINCIPESEI ILEANA A ROMÂNIEI, LA PALM BACH-FLORIDA.

Pe ziua de 18 Februarie, Principesa Ileana a vorbit în faţa unui numeros public american despre dramaticele împrejurări prin care România şi-a pierdut independenţa şi libertatea, la "Everglades Club" din Palm Bach-Florida. Conferinţa a avut loc în "Orange Gardens" şi a fost prezidată de Mrs. Alexander M. Hadden.

Conferinţa Principesei Ileana a fost înregistrată şi comentata cu lux de amănunte de presa din Palm Bach.

Prin activitatea pe care o depune, Domniţa Ileana este cel mai autorizat ambasador al unui neam fără noroc, care suferă şi sângeră azi sub barbara opresiune muscălească. De aceea, inimele tuturor românilor pribegi, sunt alături de Alteţa Sa.

*

O MĂREAȚĂ SĂRBĂTOARE ROMÂNEASCĂ
------- LA LOS ANGELES -------

In ziua de Duminecă 2 Martie 1952, colonia română din Los Angeles-California, a petrecut câteva ore de o înălțătoare atmosferă românească, care"a stors lacrimi de emoție din ochii celor prezenți"-după cum ne scrie un participant.

De dimineața, a avut loc la biserica ort.rom.din Los Angeles, un serviciu religios oficiat de către Păr.G. Cosma, la care, pe lângă grupul românilor din localitate, au luat parte studenții de limba română de la Army Language School din Monterey, împreună cu profesorii lor, d-nii Dr. Traian Ocneanu cu d-na, dl.Cpt.Alex Burz, dl.prof.I.Grigoriu cu d-na și d-șoara Anca Potop.

După serviciul religios, asistența s'a îndreptat spre fosta hală Șerban unde a avut loc un banchet urmat de un frumos program artistic. Au vorbit d-nii Ion Maior, președintele aranjator și dl.Ion Ciolac, maestrul de ceremonii, cari au salutat grupul de ofițeri studenți în l.română și profesorii lor sosiți din Monterey. Programul a fost deschis cu Pledge Allegience și Imnul American, după care, sub conducerea d-lui Dr.Ocneanu, corul studenților a cântat"Pe-al nostru steag", precum și o serie de alte cântece românești. Programul a mai fost complectat cu o serie de declamări și cuvântări rostite de către studenți și profesori. D-na Maria I. Grigoriu, a interpretat câteva cântece românești, iar un grup de d-șoare din Los Angeles, în frumoase costume naționale, au executat câteva dansuri românești, sub conducerea d-lui Nick Pandrea. Alte bucăți muzicale au fost executate de d-nele Elisabeta Coandă și Eugenia Popp. Programul a fost anunțat de dl.Cpt.Al.Burz și d-na E. Popp, și a fost urmat de dans.

*

SUCCESE ROMÂNEȘTI IN U.S.A.

Compatrioata noastră, d-na Maria I. Grigoriu, a înregistrat în ultimul timp câteva strălucite și bine meritate succese în fața publicului american. D-na Grigoriu, care a studiat conservatorul la Heidelberg în Germania, cu profesoara Liane Mullegger-Weiss, și-a început cariera artistică prin concertele date în Heidelberg și Manheim, unde a jucat deasemeni în opereta "No, No, Nanatte" D-na Grigoriu a sosit în Statele Unite în Septemvrie 1950. Recent stabilită la Monterey împreună cu soțul d-sale, dl.prof.Ionel Grigoriu, care deține o catedră de l.română la Army Language School, d-na Grigoriu a dat o serie de concerte la U.S.O. și a jucat în revista "Elks Show"în zilele de 21,22 și 23 Februarie, iar la 25 Martie, tot la USO d-sa a cântat: Ave Maria de Cherubini, Serenada de Schubert și Gretchen am Spinnrade, aria din Marriage of Figaro de Mozart și Gipsy - Song din Carmen de Bizet.

Presa din Monterey au înregistrat acest concert în termeni favorabili pentru compatrioata noastră.

D-na Grigoriu a mai cântat la 4 Aprilie la Monterey Civic Club, iar la 13 Aprilie la Fort Ord și U.S.O. un program de muzică religioasă de Sf.Paști. In vara aceasta, d-na Grigoriu va cânta în opera"Cavaleria Rusticană".

Succesele înregistrate de compatrioata noastră, sunt pentru noi un prilej de bucurie și mândrie românească. Ele sunt deasemeni o dovadă în plus a marelui aport spiritual pe care noii imigranți îl aduc vieții culturale din această țară care i-a primit cu brațele deschise, punând astfel capăt vieții lor de pribegi.

*

O SEARĂ ROMÂNEASCĂ LA MONTEREY

In seara zilei de 24 Martie și prin îngrijirea d-nei Agwin dela World Affairs, a avut loc la școala din Carmel-by-the-Sea, o reușită„seară românească".

Cu această ocazie, dl.Dr. Traian Ocneanu a vorbit despre "Istoria Românilor", dl.Cpt.Alexandru Burz, despre "Satul românesc"; dl. Leon Vasu, despre "Humorul românesc" iar dl.prof.Ionel Grigoriu, despre"Mănăstirile din România". Au luat parte la această plăcută "seară românească, un frumos număr de persona-